Контрольный экземпляр

Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ КОМИТЕТА,
НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ». Орган Чечено-Ингушского рескома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 17 НОЯБРЬ, 1990 ШУ. ★ № 114 (7928). ★ Мах 3 кеп.

ПРОЕКТ

ДУВЦИНИТА АРАДОАККХ РСФСР МИНИСТРИИ СОВЕТОИ РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ЮРТ СОЦИАЛЬНО ДЕГIАЙОАЛАЯРА, АГРАРНИ ДЕШАШТЕИ ПРОДОВОЛЬСТВЕННЕИ ЙОЛЧА КОМИТЕТОИ

ЛАЬТТАН РЕФОРМАХ

Российски Советски Федеративни Социалистически Республика

ЗАКОН

Статья 1. Лаьттан реформо лерхIар РСФСР территоре тIа лаьттанна доал дергдола тайп-тайпара формаш цхьатарарча бокъонегIа дегIакхувлара, дуккха оагIош йола экономика вIаштIехьъяккхара, лаьттаех пайда дикагIа эцаран уж лорадаран эша хьалаш вIаштIехьдахар духьа дIа-хьа декъилга да. Реформа чакхйоаккхача юкъагIа цу гражданашта, предприятешта, организацешта, учреждененшта, объединенешта, товариществашта лаьтташ декъилга, цу цхьан ханна лаьттанна йола цар бокъонаш РСФСР законодательства оттаяьча порядкагIа чIоагI а еш.

РСФСР юрта боахамеи продовольстваи Министерствапа, РСФСР хьун боахама Министерствапа цхьана, цу дешаца гIулакх долаш йолча кхыча министерствашеи ведомствашеи дакъа а лоацаш, лаьттан реформа чакхйоаккхилга тIадулл халкъа депутатий моттигерча Советашта, лаьттан реформана йолча РСФСР Пачхьалкхен комитета.

Лаьттан реформа чакхъяккхара лаьттан реформана йолча РСФСР Пачхьалкхен комитета тIайохк землеустроительни, организационни, контрольни, консультативни функцеш.

Статья 2. Лаьттанна йола пачхьалкхен монополи РСФСР территоре тIа хургйоацаш дIайоаккх. Юкъейоалаю лаьттанна йолча доалахьен керттера ши форма: пачхьалкхени частнии.

Лаьттанна йола пачхьалкхен доалахье лоархI РСФСР федеральни доалахьенахи РСФСР-а юкъейоагIача республикай доалахьенахи.

Пачхьалкхен доалахьа долча лаьтанна доал дара бокъо халкъа депутатий Советашта дIалу цар компетенцега хьежжа.

Лаьттанна йола частни доалахье хIаране доалахьени гражданий цхьана-дакъа долаш йолча доалахьени хьисапе лелаю.

Статья 3. РСФСР-ен РСФСР-а юкъейоагIача республикайи пачхьалкхен доалахьенца лаьрхIа дIачIоагIду йоагI-йоагIача тайпара РСФСР-ен цунна юкъейоагIача республикайи доалахьара объекташ тIайола лаьтташ.

Ерригсоюзни гIулакхашта лаьрхIа ССР Союза дIадала йиш я союзни договорои РСФСР законодательстваи оттадаьча хьалашкеи порядкаген хьежжа.

РСФСР-а юкъейоагIача республикай доалахьа дола лаьтташ РСФСР-а дIадала йиш я царна юкъе даьча договорои йоагIача республика законодательстваи оттадаьча хьалашкеи порядкаген хьежжа.

Статья 4. ХIаране ши-ший доалахьа подсобни крестьянскии боахам, сомий беш, хьайбай боахам лелабара а хIаьта иштта предпринимательски гIулакхашта цIеноши гIирсаши хьалдара, чуIа цIеноши, дачаш, гаражаш хьалъяран лелаяран а хIаране ши-ший доалахьа хургдолаш гражданашта дIатела йиш я лаьтташ.

ХьалхагIа лаьтташ шоай доалахьа хиннараштеи цар тIехьенаштеи лаьттан участкаш юха дIаялар мегийтац, шоай доалахьа лаьтта дIаэца йиш я цар массане а эццача тайпара.

Кхыча мехкий гражданашта цар доалахьа хургдолаш лаьтта дIалац.

Юкъа-дакъа долаш гражданашта цар доалахьа дIадала йиш я колхозий, кхыча кооперативни юртбоахама предприятей, акционерни обществай, цу даькъе колхозийи пачхьалкхен кхыча юртбоахама предприятейи лаьтташ а хIаьта иштта юкъа сомий бешамаш, хьайбай боахам лелабара, юкъа дачни гIирсаш хьалдара эша лаьтташ а. Коллектива хIара члена бокъо я крестьянски боахам биллар духьа цунна юкъера хьавоалача хана шийна доагIа лаьттан участка хьисапера дакъа дIаэца.

Статья 5. Гражданашта шоай доалахьа а долаш леладе лаьтта дIалуш санна, иштта цар безам бале арендагIа леладе дIадала а йиш я из.

Статья 6. Предприятешта, учреждененшта, организацешта лаьтта лу даим цар доалахьа хургдолаш е арендагIа леладе.

Статья 7. Шоай доалахьа хургдолаш, леладергдолаш, пайда эцаргболаш, цу даькъе арендагIа а лаьтта юридически тIачIоагIдалцца йолча хана реформа йолеянача юххе денз 2 шера чухь гражданашта, предприятешта, учреждененшта, организацешта юс хьалхагIа оттаь хинна лаьттан участкех пайда эцара бокъо. Из ха чакхъяьнначул тIехьагIа лакхе йийца бокъо дIайоал.

Статья 8. Лаьттан реформа чакхйоаккхача хана шоай доалахьа хургдолаш лаьтта гражданашта маьхах а мах боацаш а дIалу халкъа депутатий Советаша.

Крестьянски боахам лелабара шоай доалахьа а хургдолаш гражданашта мах боацаш дIалу лаьтта цу административни районе оттадаьча лаьттан юкъерча дакъа боараме, юрта боахаме болх беча цхьанне лоархIам болаш. Республике, крае, области уттадеча эггара лакхагIча боарамашка кхачалца крестьянски боахам лелабара кхы тIа а телаш дола лаьтта маьхах эца йиш я. Из порядок оттаю лаьттанна юкъа-дакъа долаш йола доалахье вIашагIйоллаш хилча а.

Шоай доалахьа подсобни боахам лелабара, чуIа цIеноши хьалдаран леладаран лаьттан участкаш гражданий доалахьа хургйолаш мах боацаш дIател халкъа депутатий юртий, поселкай, го-

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

ПРОЕКТ

ДУВЦИНИТА АРАДОАККХ РСФСР МИНИСТРИИ СОВЕТОИ ЮРТ СОЦИАЛЬНО ДЕГIАЙОАЛАЯРА, АГРАРНИ ДЕШАШТЕИ ПРОДОВОЛЬСТВЕНЕИ ЙОЛЧА РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА КОМИТЕТОИ

«ЮРТ СОЦИАЛЬНО ДЕГIАЙОАЛАЯРАХ»

Российски Советски Федеративни Социалистически Республика

ЗАКОН

Законо оттаю Российски Федераце халкъа боахама структуре юрта социальни сферей агропромышленни комплекса материально-технически базеи дегIайоалаелга тIех лоархIаш йола керттера положенеш.

РАЗДЕЛ I
КЕРТТЕРА ПОЛОЖЕНЕШ

Статья 1. Пачхьалкхено гаранти лу юрт экономически, правови, социальни политикаца дегIайоалаелга тIех хилара.

Статья 2. Юрта бахача наха экономически гIулакхаш леладу лаьттан реформа, производственни фондаш эцара е арендагIеи доалахьа хургйолаши къахьегама коллективашта дIаялара, болхлой, ахархой (фермерски) боахам биллар духьа лаьттеи керттерча фондий доагIаш дола дакъеи дIаэца бокъо а йолаш, паргIатта колхозаштеи совхозаштеи юкъара дIабовлара ларда тIа пачхьалкхен формагара доалахьен дуккхача формашка бовлара наькъаца.

Доал дара ерригача формай цхьатарра бокъонаш я производство вIаштIехьъяккхара, шоай продукцеа доал дара, доходаш екъара.

Статья 3. Юрти агропромышленни комплекси социально-экономически дегIайоалаяра хьалхаювла темпаш Iалашъю:

— республиканскии моттигерчеи боарамашкарча инвестицей пропорцешца;

— финансови, кредитни, ресурсни политикаца;

— пачхьалкхен гIо-новкъостала системаца;

— къамаш дахача лелаеча политикаца.

Статья 4. Республике социально-экономически дегIаахара программаш тIаэца йиш йолаш яц юрт дегIайоалаелга тIех лоархIаш ца хуле.

РАЗДЕЛ II
ЮРТАРА СОЦИАЛЬНИ ПОЛИТИКА

Статья 5. Юрташкара нах баха пункташ дегIайоалаелга хьалхагIа денз нах баха дIанийсбенна ерригa формаш— юрташ, деревнеш, поселкаш, хуторaш, станицаш, аулаш, заимкаш, кхыяраш массе оагIорахьара нийса цхьана таръярца, йолаш хилара йола бокъонаш царех хIаране бокъонца цхьатара а йолаш.

Юрташкарча нах бахача пункташта деш дола моллагIа хувцамаш (вIашагIтохар, вIашагIкъоастаяр, кхы цIараш тахкар, кхыча категорега дIалархIар, кхыдараш) халкъа депутатий районни Советий сессеша яьча решенегIа дещ да цу юртий гражданий сход раьза а йолаш.

Статья 6. Юртен юртаца ювзаенна йолча кагийча городашкеи хьалхаювлача темпаша Iалашду чуIа цIеноши, деша даха ха йоапача берий учреждененш, общеобразовательни школаш, культура, унахцIено лораяра, социальни Iалашош, коммунально-бытовой гIулакхаштеи моттигаш тоаяран лаьрхIа объекташ хьалъелга, наькъаш дехкилга, хIаьта иштта телефонизаци, бувзам, радиофикаци, телевидени, медицински, бытовой, кхы тайпа гIулакхаш дегIакхувлилга.

Статья 7. Болхлойи гIулакхерча наьхеи, юртбоахама производстве къахьегаш болча наемни болхлой бокъо я:

— оттадаь балха кIиран дIоахал а долаш 6 беттачухь балха моттиг яккха, профессиональни кийчо е а говзал лакха яккха а, белггаларча квалификацегIеи оттаьча нормагIеи болх кхоачашбарах эггара кIезигагIа долча алапел лохагIа боацаш шоай къахьегамах мах эца, вахара кхоачам хулаш бола боарам теркал а беш, хIара шера 21 календарни денал кIезигагIа йоацаш царна отпуска тела;

— нагахьа санна балха хьалаш хувцаденна моттиг хуле, юкъера алапи а долаш, кийчои говзали лакхъе, хIаьта иштта ханна бе болх боацаш йоаккхача юкъагIа, вахара кхоачам беш бола боарам теркал а беш, материально Iалашбе.

Статья 8. Къахьега нах ца тоъача районашка юрта боахаме болх бе баха дIабохийтача дезалашта а хIаьта иштта боахамийи юрта Советийи заявкаегIа бохийтача халкъа образоване, культура, унахцIено лораяра, бувзама, деча гIулакхий кхыча сферай, физически культураи спортеи специалисташта укх тайпара льготаш оттаю:

— хIараней шо-шоай доалахьа хургдолаш чуIе къаьст-къаьста цIеноши е квартираш лу, коара гIирсаш а присадебни участкаш а йолаш. Хьалхарча шин шера лелаш долча боарамашка хьежжа моттигерча бюджета чотах мах боацаш йоагоча хIаманца Iалашбу уж;

— хьалхагIа чубаьха моттиг царна чIоагI а йийя лоаттийт юрта болх бара оттадаьча договора ха чакхъялалца;

— юкъагIа ца йоаккхаш ют балха стаж, нагахьа санна болх юкъагIбаьнна ха цхьан беттал тIех еце, дIаболхаш яьккха ха ца а лоархIаш, совнагIа IотIа тохаш дола процентни ахчаш ийдара, кхыйола льготаш;

— юха такха ца дезаш новкъостал ду шоай доалахьара подсобни боахам вIаштIехьбаккхара;

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

МАЬХАШТА ЙОЛЧА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН КОМИТЕТЕ

«Халкъа боахама стабилизаци яраи рыночни экономикага довлараи долча керттерча лостамашка» хьежжа потребительски рынок лертIа яккхар, спекулящецеи къахьеганза йоахача доходащцеи лоаттабу къовсам чIоагIбар, халкъа эша дефицитни товараш дукхагIа арахецар духьа СССР Министрий Совето решени тIаийцай 1990 шера 15 ноябре денз хозаленна долча предметаштеи бахача наьха вахара боарама лоархIаме влияни еш доацача товараш дола договорни (паргIата) маьхаш вIаштIехьдахара хьакъехьа. Масала, цу принципех вIаштIехьдаха лерхI ювелирни изделешта дола маьхаш; кхийнача наха эшача натуральни бекха; кIувсийи кIувсий изделейи; тIехдика художественни кийчъяьча фарфора - фаянсови изделей, хрустала изделей, лакхерча классагIа йолча технически чоалханеча радиоэлектронни изделей, тIехдикача мебела цхьадолча тайпай, тIехдика художественни кийчъяьча наборий; импортни производства цхьадолча товарий; легковой автомобилий запасной оатхалий, деликатесни чкъаьран товарий, дулха продуктай цхьадола тайнаш. Цу перечена юкъедоагIа иштта импортни производства товараш, масала, виски, джин, американски сигаретий маьхаш.

Розничнии маьхаш уттадергда мах беш йолча организацешца барта а йолаш предприятеша - изготовитела рынка конъюнктурага хьежжа (эшаш хилара а предложеней а ларда тIа).

ЧIоагIъяьй белгалдаьхача товарий договорни (паргIата) маьхаш вIаштIехьдахара хьакъехьарча механизма положени.

Белгалдаьха гIулакхаш чакхдахаро таро хулийтаргья халкъа эша товараш дукхагIа арахецаран рынке уж дукхагIа хилийтаран кхы тIа стимулаш хьае.

ХАЛКЪА ЭШАЧА ТОВАРИЙ ДОГОВОРНИ РОЗНИЧНИ МАЬХАШ ЮКЪЕДОАЛАДАРГА ДОВЛАРА ХЬАКЪЕХЬАРА № 1134 ЙОЛА СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА СОЦАМ РСФСР ТЕРРИТОРЕ ТIА СОЦАБАРАХ

«РСФСР территоре тIа ССР Союза органий акташ лелаярах» долча 1990 шера 24 ойтябрерча РСФСР Законага хьежжа РСФСР Министрий Совето соцам бу:

«Халкъа эшача цхьадолча товарий договорни розничнии маьхаш юкъедоаладарга довлара хьакъехьара» № 1134 йола СССР Министрий Совета соцам РСФСР теротторе тIа кхоачаш ца байташ соцабе.

РСФСР Министрий Совето решени тIаэццалца йолча хана ца дохкийташ совцаде белгалбаьча СССР Министрий Совета соцам тIа цIераш яьха халкъа эша товараш. ЧхьагIара-къаракъеи тхьамкаи изделеш йохка хIанз лелаш дола маьхаш.

РСФСР чуйоагIача республикай Министрий Советий, крайисполкомий, облисполкомий, Московски Ленинградски горисполкомий председательша хIаране ше бехктохкаме а лоархIаш белгалдаьхача товарашта инвентаризаци а йойла уж меттахьа ца доахнийталга Iалаш а долда.

РСФСР Министрий Совета председатель И. СИЛАЕВ.

РСФСР Министрий Совета гIулакхий управляюще декхараш кхоачашдер В. РАБОТЯЖЕВ.

Машинашъерий гIулакхаш

Вай мехка меттел доазол арахьарча итташ долча мехкашка дIанхоачаш я. Наьсарен районерча ГI. Ахриева цIерагIча, «Электроинструмент» завода болхлоша арахеца электроинструменташ, басар детта машинаш, кхыйола продукци, халкъа боахаме лакха мах беш я из. Цудухьа, тIа-тIа дукхагIа из арахецара, цун дикал лакхъяра тIехьа хадданза къовсам а лоаттабеш, шоай потребителий хьашташ кхоачашдеш хьабоагIа укх шера наьсархой - машинашъераш. ДIабахача итт бетта планал тIех цар арахийцай ши миллиони 780 эзарн сома маьха товарни продукции 423 эзар сом мах бола халкъа эша товараши. Къахьегама овсарле лакхъяра заданех 101 процент, кхоачашъяьй завода коллективо.

Ший потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд цо дIабахача итт бетта. ЙоагIачул дукхагIа продукци маьхалъяккхарах, бийдал, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, хьаеча продукцега дIабода мах лохбарах планал тIех машинашъераша, укх шера баь пайда цхьа миллиони 170 эзарн сом да. Уж производственни хьокхамаш денгара-дента дикагIа хулийташ къахьег цар укх ноябрь бетта а.

Къаьстта дика болх а беш, массаза санна завода цехашта юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIа Цуров Баь-

Кхоана—юрта боахамеи продукци чакхйоахача промышленностеи болхлой Ди

КХОАНЕН УЙЛА ЕШ

Геттара дика къахьегаш хьайоагIа тIеххьарча хана Сунженски района «Победа» колхоза коллектив. Масала, кхо шу хьалха 573 эзар сом зе хилар цунна. Цхьабакъда, лурчогIа из декхар дIа а тоххаш, 354 эзар сом пайда бир, хIаьта дIадахача шера кхы а дукхагIа — 586 эзар сом.

Декхарех дика лоархIабу колхоза хьайбаш леладераш укх шера а. Масала, кхаь квартала задани 1355 тонн йолаш, пачхьалкхенга 1472 тонн шура екхар цар 1-гIа октябрь тIакхоачаш. Ийс бетта хIара бIаь Iатта тIехьара 76 Iасилг хьакъоастадир цу боахаме, лийрхIараш 67 долаш. ХIаьта соахка цу юкъа хьаьххедаь хиннараш 73 Iасилг мара дацар, лурчогIа кхы а кIезигагIа — 61 Iасилг.

Колхозхой гIадбугаш дар да, шура яккхарга дIадодар лохлуш хилар. Цхьа центнер из яккхарга ийс бетта лурчогIа 2,41 центнер, соахка 1,8 центнер доакъара единица дIаяхийта хиннаяле, укх шера цу юкъа 1,6 центнер мара эшанзар. Цудухьа оттаьча планал 1 соми 28 кепиги кIезигагIа хилар цхьа центнер шура яккхарга дIададахар. Селла бонкха толам а бац из-м, аьнна, хеталургда цхьаволчоа. Цхьабакъда, лийрхIачул лурчогIа 5 сом, цул хьалхарча шера 6 соми 80 кепиги, цул хьалхагIа кхы а дукхагIа дIадохийташ хинна хилара уйла йича кхоачамболаш да.

Кхо шу хьалха гIеттара тIехьаюсаш, хиннача цу колхоза цхьоалагIча ферме фу хувцамаш хиннад хьажа, дахар тхо. Цига дIакхьачача тхона бIаргадайнар цецвоаккхаш дар. ХIана аьлча, кхо-динь шу хьалха тхо цига долаш, трактор мара автомашина низткъа чакх ца йоалаш коа наIараштa хьалхашка бIеха ушал лаьттача, кIоаг дIа а бикъа, цу тIа ехкача дахчан опилкаш тIа хьаьрца молхаш а етташ йола дезинфекционни барьер яр. Хьалха санна хоттала а доацаш, екъача латтар доахан.

ДиълагIчох ах сахьат даьна ха я яр тхо цига долаш. Сайрийна божа беттара тIатеIIа кийчо еш боахкар нах. Коа боаллача кIоагIа чура силос, бIайха муж хьайбай помещенешка дIачукхухьаш Бугаев Михаилеи Лазарев Михаилеи ши трактор яр цаI лафет, вож йоккха бешка тIехьайийза.

Ферма заведующи Бузуртанов Iийса. ГIув йоаккхаш воаллача тракториста цхьацца хьехамаш деш вар из.

Бешкаща Шолжа тIара хьатIакхухь оаха хIанз хий, — йоах Бузуртанова. — Из болх беча автомашинех, тракторех колхоза, цу техника водителашта ахча тел оаха. Цо лакхду шура яккхарга дIадодар, лоху хьайбаш леладерашта доагIа алапеш. Цудухьа хIанз коа гIув яккха лаьрхIад. Цу чура хий хьалъоза насос оттаергъя.

Бузуртановца цхьаьна чакхдаьлар тхо хьайбаш латтача ерригача помещенешка гIолла. Ала хIама доацаш дика тоаяь яр ерригаш а. Кизга бIалг боацаш кор бIаргадовнзар. Iай шелал чухаргйоацаш къовлалуш яр наIараш. Болх беш яр чура кхо, нувхаш арайоахаш йола ерригa транспортераш.

Ткъо, ткъаь пхиъ метр юкъ а юташ оттаь бешкаш зийра оаха детташ дола доахан чулаттача помещенешка. Цар хьакъехьа шийга даьча хаттара жоп луш Бузуртанова аьлар:

— ГIулакх миштад аьлча, эзар литр дIоахдаьча хий чу 30 килограмм мукхах, 10 килограмм рожах даькха хьоар, кхо килограмм дрожжеш, цхьа килограмм фосфат а техе тха ферма доакъара цехе дийнахьа 50 тонн муж кийчбу. Из хьа а бай, хIара доахана группана лаьрхIа йолча цу бешкашка чуботт. ТIаккха доаханна диллача ча тIа ботт из. ТIаккха ча дIадуъ хьайбаша.

Доакъар кийчдара из опыт Краснодарски края толашагIа долча боахамашкара Iомаяьй оаха.

Помещенешка гIолла лелаш, гургйолчча моттиге хьалъллa цIе вымпел бIаргаяйра тхона. Укхаза духьалкхийтар ферма толашагIа йола доярка Яндиева РаIашат а.

— Белгалдаккха доагIа соахка цо хIара кхоабача Iаттагара 4507 килограмм шура яьккха хинналга, — дувц Бузуртанов Iийсас. — Из ферме эггара лакхагIа хьокхам бар. Иъ эзар совгIа шура яьккхар цул совгIа кхы а пхе дояркас: Хаюрина Бикатус, Албакова Iабидата, Албакова Марема, Киселева Анастасияс, Хачароева Гулаза. Царел духка тIехьайисанзар Котельникова Валентина, Леонова Лидия, Евлоева Раиса, кхыбараш. Иштта хьаьнала къахьег цар укх шера а. Геттара дика болх бу скотникаша, Аракелян Михаила, Евлоев Тухана, Хайроев Ризвана, Iаьсий леладераша НалгиевгIар Фатимаси Сонязи. ХIаьта укх корпусе къахьегача коллективана шоана гуш йола из цIе вымпел еннай, доахан чулаттача йиъ корпуса юкъе яьржача яхье ийс бетта итогегIа котало яккхарах.

— Тамаш а яц. Оаха-м хIара кхоабача Iаттагара шура яьккхара шера план итт беттан диъ дийнахьен кхоачаш ма яьйий, — докххал а деш йоах РаIашата.

ТIаккха оаха даьча хаттарашта жоп луш дийцар цо.

— Ферма коллективо, аз а кхыча доярккаша а доахача толамий цхьаккха къайле яц. Кхо-динь шу хьалха цхьа «коана» хиллал мара доакъар кхачацар хIара Iатта. Из бахьан долаш, цар цхьацца килограмм мара шура лацар дийнахьа. ХIаьта тIеххьарча хана рационагIа доагIа деррига доакъар дIалуш кхаба доладича, шортта лу шура. Хьадечунга хьежжа да алапеш а. Соахка а укх шера а цхьа бутт дIабахабац са юкъера лаьрхIача 300—350 сом алапи ца эцаш. Хьинаре къахьега безам хулийт тха бытовой а социальни а хьашташ кхоачашдара тIеххьарча хана колхоза кулгалхоша хаддаза йоакхо еш хиларо а. Масала, налха, шекар эцара талонаш лу тхона. Налха, шекар массе хана тикашка даларе а дацар хIама. Из бахьан долаш пайда боацаш талонаш йовра. Тхой бала кулгалхошка дIакодабаьчул тIехьагIа, тхогар талонаш дIа а ийеш, царех доагIар хьатIа а кхухьаш хьайбаш леладерашта хьател хIара бетта.

1989 — 90 шера хьайбаш Iангара доахача юкъа баьча балха итогегIа района фермашта юкъе яхье котъяьнар а лаьрхIа района сийлен Улга тIа яьккхар из коллектив. Из доацаш ахчан премеш елар ерригача коллектива лаьрхIа а, цхьацца дикагIболча хьайбаш леладерашта а. Цу толамга кхача дага ба уж укх шера а. ЛаьрхIар кхоачашдара таронаш дика я тха. Масала, доакъар. Из хьалха цIаккха ца хиннача тайпара дукха — хIара хьайбана 40 центнер доакъара единица йолаш.

Б. МАГОМЕДОВ.

Ф. СП-1

Министерство связи СССР
«Союзпечать»

АБОНЕМЕНТ на газету 54673. (индекс издания)

«СЕРДАЛО» Количество комплектов 1

на 1988 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия, инициалы)

Доставочная карточка

ПВ место литер на газету 54673. (индекс издания)

«СЕРДАЛО»

Стоимость подписки ___ руб. ___ коп. переадресовки ___ руб. ___ коп. Колич. комп. 1

на 1989 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия, инициалы)

ХЬАМСАРА ГАЗЕТ ДЕШАРАШ!

Газет яздайта йиш йола ха 30 ноябре чакхйоал. Цудухьа диц ма ле ханнахьа шоашта «Сердало» яздайта. Шера из яздайтара мах—7 соми 8 кеп. Газета индекс 54673

ЛАЬТТАН РЕФОРМАХ

(Инстедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

родий Советаша уттадеча боарамашка хьежжа.

Сомий бешамаши хьайбаши леладара гражданий шоай доалахьа мах боацаш дIалу хьалхагIа царна дIаденна хинна деррига лаьтташ, хIаьта иштта юрта боахамера кIезига пайда луш толхадаьн дола лаьтташ а.

Дачаши гаражаши хьалъяра а хIаьта иштта хIаране ше-ше предпринимательски гIулакхаш леладар духьа цIенош гIирсаши хьалдара а гражданий шоай доалахьа хургйолаш царна мах боацаш дIател ер закон дIадоладалале хьалхагIа дIаенна хинна лаьттан участкаш халкъа депутатий юртий, поселкай, городий Советаша керда увттадеча боарамашка хьежжа. Шоай доалахьа хургдолаш маьхах дIател ер Закон дIадоладаьчул тIехьагIа царна дIаденна хинна лаьтташи керда оттадаьча боарамел совгIа хьалхагIа дIаенна хинна лаьттан участкаши.

Статья 9. Лаьтта гражданий шоай доалахьа хургдолаш дIаденначул тIехьагIа доагIача 5 шера чухь из дохка мукъа лац йоагI-йоагIача халкъа депутатий Советашта мара. Из ха чакхъяьнначул тIехьагIа лаьтта дохкар эцар вIаштIехьдоаккх вIаши яьча ваIадага хьежжа халкъа депутатий моттигерча Советий тIахьожам а болаш.

Статья 10. Лаьттан даьша, лаьтта леладераша, арендатораша шоашкара доал ду лаьттанна, шоай хьаштдар ду цу тIара яьккхача продукцехи из йохкарах хьатIаеначa доходехи. Боахама гIулакхашта паччахьалкхен, бсахама, кхыча органийи организацейи оагIонгахьара юкъегIертилга мегийташ дац. Укх положене толхаяц лаьттан даьй, лаьтта леладерий, арендаторий гIулакхашта тIахьожам лоаттабара РСФСР-еи РСФСР-а чуйоагIача республикайи законодательства тIа оттаяь паччахьалкхени кхычей органий бокъонаш. Нагахьа санна паччахьалкхен е кхыча органо шийн компентенцега хьежжа йоаца е законодательства дIадехараш толхадеш йола акт арайоаккхе, лаьттан даь, лаьтта леладечун, арендатора бокъо я из акт еррига а е цхьадолча даькъе нийса ма лоархIийла аьнна суде е арбитраже заявлени яла.

Статья 11. РСФСР-е маьхах эц лаьттах пайда. Лаьттан даьшта, лаьтта леладераша, лаьттах пайда эцараша, арендаторашкара дIаиккхача, хIара шера лаьттан налог тох РСФСР законодательствага хьежжа.

Лаьттан налог халкъа депутатий моттигерча Советий лаьрхIа йолча счета тIа дIачутел, цунах пайда эц лаьттах пайда эцилгеи уж лораделгеи вIаштIехьдаккхарца, цар беркат совдаккхарца, лаьттан кадастри землеустройствои леларца, территори инженерни социальни кийчъярца дувзаденнача гIулакхашта. Цу ахчан цхьа дакъа РСФСР законодательни акташка хьежжа централизаци е йиш йолаш да РСФСР-а чуйоагIача областий, краяй, автономни округий, автономни областий, автономни республикай бюджеташка дIачударца.

АрендагIа леладе дIаденнача лаьттаех арендни мах боаккх, хIаьта цуп боарамаш договораша къоастаду РСФСР законодательства увттаеш йолча порядкага хьежжа.

Статья 12. Лаьттан мах барца, из эцарца, дохкарца ювзаенна йола операцеш чакхъяхара Российски лаьттан банк юлл.

Статья 13. Лаьттан даьшта лаьтта леладерашта, арендаторашта поощрени ю халкъа депутатий моттигерча Советий бюджеташкарча ахчанца лаьтташ тоадарах, кхашкара хьувкъами хьун фондерча лаьттай беркати лакхдарах, экологически цIена продукци кхерах. Цу цхьан ханна РСФСР законодательства оттаеш йолча порядкагIа административни уголовни бехк а бу царна лаьттан законодательства толхадарах, лаьтташ бIехдарахи толхадарахи, цар хьувкъам лохбарах.

Статья 14. Лаьттан реформа чакхйоаккхача юкъагIа халкъа депутатий Советий решенеца хьа а даьха, лаьрхIа йолча лаьттан фонде дIачудала йиш я лаьрхIача гIулакха пайда ца эцаш, беркате пайдн ца эцаш дола а хIаьта иштта оборота юкъера даьнна е кIезигагIа пайда лучарех лаьрхIа дола а лаьттан дакъа дIахо ихычарна дIадекъари лаьттан участкаш ялари духьа.

Цу фондашкара эггара хьалхарча аргIанна лаьтташ дIалу крестьянски боахамаш дахкара, шоай доалахьара подсобни боахам, сомий бешамаш, хьаьс бешамаш, хьайбаш леладара.

Статья 15. Лаьттан гIулакхашца дувзаденнача дешашка хьежара халкъа депутатий моттигерча Советаша вIашагIйохк лаьттан реформана йолча РСФСР Паччахьалкхен комитета моттигерча органашца айхха бувзам а болаш болх беш йола депутатски лаьттан комиссеш.

Статья 16. Лаьттан реформа этапегIа ю. Цун хьалхарча этапе деш да лаьтташ РСФСР федеративни доалахьенен цунна чуйоагIача республикай доалахьенен дIадIа чIоагIделга а йоагI-йоагIача административно-территориальни образованей доазонел чухьа лаьттанна доал дара йола бокъонаш халкъа депутатий моттигерча Советашта тIачIоагIъелга а. Цу цхьан ханна хулаш да административни доазонаш къоастадар, гражданашта, предприятешта, учрежденешта, организацешта мел лаьттан эш хар, лаьттан тIехьагIа кхычарна дIадекъара лаьрхIа йола лаьттан фонд вIашагIйоллар, лаьттан налога ставкаши лаьттан махц оттабар.

Халкъа депутатий моттигерча Советашеи лаьттан реформана йолча РСФСР Паччахьалкхен комитета органашеи шоллагIча этапе ду лаьтташ шоай доалахьа хургдолаш, леладе, пайда эца, цу даькъе арендагIа а, гражданашта, предприятешта, организацешта, учрежденешта дIалулгеи тIачIоагIделгеи.

Статья 17. Ер закон дIадолалу из тIаийцача минуте денз.

«ЮРТ СОЦИАЛЬНО ДЕГIАЙОАЛАЯРАХ»

(Инстедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

— аьттув болашагIа йола бокъо лу массанахьа а лелалуш йола легковой автомобиль е йоккхагIйола мотоцикл, холодильник, телевизор, барзкъаш дутта машен, кхыдола боахаме эша товараш тIадилла эцара.

Статья 9. Автономни республикай Министрий Советаша, халкъа депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташа, боахама организацешеи предприятешеи гIо ду юрта хIаране шийна чуIе цIенош хьалделга дегIадоаладара.

Колхозий, совхозий, ассоциацей, кооперативай, арендни коллективай, ахархой (фермерски) боахамий, агропромышленни комплекса кхыча предприятейи организацейи болхлошта юрташ хIаране ше-шийна чуIе цIенош хьалдара, ремонт, реконструкци яра, ков тоадара кредиташ тел цIенозой сметни маьха боараме, цул совгIа, мел эш гIишлон материалашца Iалаш а бу уж.

Кредитех пайда эцарах боагIа мах льготни хьалаш а долаш боакх.

3 шерал кIезигагIа йоацача хана болх баьча колхозий, совхозий, паччахьалкхен агропромышленни комплекса кхыча предприятейи организацейи болхлошта деннача кредитах шовзткъе итт процент къахьегама коллективаша яьча решенегIа предприятейи боахамийи ахчан чотах дIатохь. Вокх болхлоша кредит дIатокх моттигерча Советий ахчан чотах. Кредитах юхедиса дакъа гIирсойоаккхаргйолча ханага хьежжа цхьатаррарча доакъоегIа 10—50 шера дIатехк застройщико.

Статья 10. Юртара социальни инфраструктура лелаярга дIадодар, доходаша юхаметта ца оттадеш дусе, республикански (РСФСР) бюджетерча ахчан чотах хулийталда.

Статья 11. Паччахьалкхенга юртбоахама продукци контрактаца договорага хьежжа йохкача хана декхар а даь тIадожадолда цунах хьайнца ахча лоархIаш юрта хиланза яргйоаца материально-технически ресурсаш юхадухьала паччахьалкхен оптови маьхех йохкилга оттадолда.

РАЗДЕЛ III
ИНВЕСТИЦИОННИ ПОЛИТИКА

Статья 12. Юрта боахама продукци яккхарцеи из чакхъяхарцеи ювзаенна йоаца промышленни предприятеш городашкен юрташкен керда хьалъе а болх беш ляраш шеръе а мукъа ма лулба автономни республикай Лакхехьарча Советашта, халкъа депутатий краевойи областнойи Советашца дагадаьнначул тIехьагIа мара; хIаьта регионий юкъарча лоархIамера гIирсаш — РСФСР Лакхехьарча Советагара пурам доацаш. Мукъа ювлаш йола гIишлоний организацей ресурсаши мощносташи юрт дегIайоалаяра хьежайойла.

Статья 13. Паччахьалкхен централизованни капиталовложенеш эггара хьалхарча аргIанна юрт социально дегIайоалаяран агропромышленни комплекса материально-технически база чIоагIъяран хьежаелга Iалашдолда.

Агропромышленни комплексана паччахьалкхено финансови гIо дара система оттайойла, цу гIулакха хIара шера РСФСР къаман доходах 15 процентал кIезигагIа йоацар дIа а къастаеш.

Перечень РСФСР Лакхехьарча Советои РСФСР Министрий Советои чIоагIъеш йолча, юрт социально-экономически дегIайоалаяра лаьрхIа оттаяьча программашеи паччахьалкхен мероприятешеи финансировани елга республикански бюджета чотах хулийталда.

ХIара шера республикански бюджета чотах финансировани йойла:

— ахархой (фермерски) боахамаш дегIаахар хьаллоацача программашта;

— юрта социальни инфраструктура хьаяра, юрташка хьа нах бахача моттигашка автомобильни наькъаш дахкара, электрификаци, газификаци, телефонизаци, радиофикаци, водоснабжени яра;

— боахамий юкъара мелиоративни системаши групповой водопроводаши, Iалам лорадуи гидротехнически гIирсаш хьалдара, лаьттан хьувкъам лакхбарца дувзаденна лаьтташ, овлангара дена тоадара, дуккхача шерашка ягIаргйола гаьнаш дIайогIара;

— кагий къамаш дахача районашка а къахьега нах ца тоъача Нечерноземни зона, СибарегIен, Дальни Востока боахамашка а кхачани бийдал чакхйоахачеи промышленноста предприятеш хьалъяран йолаш яраштa реконструкци яраи, къахьега нах ца тоъача районашка баха нах дIаахийтарга дIадодачоа;

— паччахьалкхен градостроительно - технически политика чакхъяхара — моттигерча Советий территореш комплексно дегIайоалаяра генпланаш, чуIечеи общественни зданей проекташ, нормативно - методически обоснованеш, поискови разработкаш кийчъяра;

— гIишлон индустреи гIишлон материалийи моттигера базаш дегIайоалаярга дIадодачоа;

— землеустройствага, противоэпизотехнически мероприятешеи зуламдергехи лазарехи дIайийна хIамаш лораяр духьа чакхйоахача мероприятешкеи, ветеринарнии санитарнии службаш лелаярга дIадодачоа;

— квалифицированни специалисташи болхлойи кийчбаргеи цар говзал лакхъярген дIадодачоа а хIаьта иштта общеотраслеви гIулакхашта лаьрхIа Iилма-тохкамеи опытно-конструкторскии балхаш чакхдахарга дIадодачоа а;

— чоалханеча Iалама-экономически хьалашка долча боахамаштеи предприятештеи рентабельни йоацача продукцена лаьрхIа телача дотацена, кредитах йоагIа проценташ текхара.

Статья 14. Промышленни предприятештеи организацештен бокъо лойла вIаши юкъе яьча ваIадага хьежжа цар яьккхача продукце е налог тоха ца йоагIача пайдан цхьа дакъа колхозаш, совхозаш, агропромышленни комплекса предприятеши ахархой (фермерски) боахамаши дегIадоаладарга дIаахийта.

Налогах шин шера мукъадоалийталда халкъбоахама кхыча комплексий предприятейи организацейи пайдан цхьа дакъа агропромышленни комплексана лаьрхIа продукци арахеца уж йолалуча хана.

Статья 15. РСФСР агропромышленни комплекс рыночни отношенешка йоалача юкъагIа материально-технически ресурсашца Iалашъелга эггара хьалхарча аргIанна долда паччахьалкхен заказа боараме.

РСФСР агропромышленни комплексана продукци хьаяран теларан паччахьалкхен заказ оттадаь йолча предприятешта материально - технически ресурсай керттера тайпаш хьежадолда из кхоачашделга Iалашдара, льготни налогаш увттайойла из госзаказ кхоачашдарах хьатIабенача пайданна.

Нагахьа санна предприятеша паччахьалкхен заказагIа республика агропромышленни комплексана продукци йизза дIа ца лой царгара диззагIа гIод доаккхалда даьча зен маьха боараме.

РАЗДЕЛ IV
МАЬХИЙ ПОЛИТИКЕИ ТОВАРАШ ДIА-ХЬА ХУВЦАРА ПРИНЦИПАШИ

Статья 16. Маьхашта йола паччахьалкхен политика чакхйоахийла юрта боахаман промышленностан, халкъа боахама кхыча доакъошта юкъера эквивалентни обмен даим нийс а лелаеш юртбоахама продукценен бийдалаи увттадеча паччахьалкхен закупочнии оптовии маьхий, производства средствашта, материальни ресурсашта увттадеча маьхийи юрта деча гIулакхий тарифайи системага гIолла.

Продукце къаьст-къаьстача тайпашта договорни маьхашцеи паччахьалкхено юрта боахама маьхаш доацаш гIо дара системацеи цхьана тар а деш, закупочни маьхаш увттадара наькъаца юртбоахама продукцена увттаду маьхаш паччахьалкхено нийсдечча тайпара дуталда.

Промышленнии юртбоахамен продукце маьхий совле Iалашъяра духьа хIара шера царна индексаци йойла, промышленни продукци езъяларца дувзаденна дIадодар меттаоттадара юрта боахама бюджетни компенсаци елга Iалашдолда.

Гаьнарча районашка потребительски кооперацe дохкача товарий розничи маьхашта IотIатеха ахча юха тIерадоаккхалда.

РАЗДЕЛ V
НАЛОГАШИ БЮДЖЕТАЦА ДIА-ХЬА ЛЕЛАДУ ГIУЛАКХАШИ

Статья 17. Массанена а цхьатара йола налог токх колхозаша, боахамий юкъарча предприятешеи организацешеи, совхозашеи паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятешеи, кооперативаша а ахархой (фермерски) боахамаша а.

Статья 18. Шоай болхлой юрташка бахаш йолча промышленнии кхычеи предприятешеи организацешеи РСФСР Министрий Совето оттаьча порядкагIа къахьегама ресурсех боагIа мах тел йоагI-йоагIача районашта, юртийи поселкайи Советашта. Цу ахчах пайда эцалба юрт социально дикача хьал тIа оттаелга сихдара.

Статья 19. Декхар даь тIайожаяр дIа а даькхха, 1991 шера денз имуществана, дIайийнача юртбоахама культураш та а тIехьа, шоай мукъагIа еш йола страховани юкъейсалайойла совхозашта, арендаторашта, ахархой (фермерски) боахамашта, кхыча юртбоахама предприятешта.

РАЗДЕЛ VI
ОБРАЗОВАНИ, КУЛЬТУРА, УНАХЦIЕНО ЛОРАЯР

Статья 20. Массе тайпара общеобразовательни школаш, кагийкомплектни яраш а тIехьа, халкъа депутатий моттигерча Советаша яьча решенегIа хьаеллийла, бахача наха эшарга хьежжа, дешархой дуккхала боарам ца а оттабеш. Юртарча школе дешар хьехара программашеи методашеи теркалъе еза аграрни къахьегамен юртарча вахара хьесапеи башхалонаш.

Кагийкомплектни школаш дIа ма къувлийла гражданий сходе яьча решенегIа мара.

Статья 21. Балха моттигий хьалаш хувцадаларца дувзаденна мукъа боалаш болча юрташка бахача наха профессиональни кийчо елгеи цар говзал лакхъелгеи паччахьалкхен, кооперативни учрежденейи организацейи системо а хIаьта иштта индивидуальни ларда тIа а деш да. ЛаьрхIа йолча образованена бюджета средствай чотах йойла финансировани.

Статья 22. Эггара хьалхарча аргIанна Iалашдолда:

— общеобразовательни школаца а йолаш социальни инфраструктура объекташ, комплексаш (объединенеш, централ) хьалъелгеи царна комплектаци елгеи, культура цIенош, библиотекаш, берий музыкальни школаш, физкультурно-унахцIенон, спортивни, кхыйола хиланза яргйоаца учрежденеш;

— юртарча медицински учрежденей, спортивни гIирсий, цар материально-технически база дегIайоалаяра сеташи структураши вIаштIехьйоахилга, медицинскии спортивнии оборудованеца уж дикагIа кийчъелга.

Статья 23. Юрта балха болча социально-культурни сфера, бытовой гIулакхаш деча, унахцIено лораеча, санитарнии ветеринарнии службай, физкультурай спортеи специалисташта 25 процент лакхъяь окладаши тарифни ставкаши оттайойла городской хьалашка уж балхаш деча специалистий ставкашца нийсйича.

Статья 24. Доходашта юкъе бюджетни средстваш йолаш йола культура, физкультурай спортеи учрежденеш мукъайоалийтийла моттигерчеи республиканскии бюджеташка еча массе тайпарча платежех.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета пресс-центро хоам бу

ЙIАЙХА ХУРГIЙИЙ КВАРТИРАШКА

Эггара хьалха малагIа проблемаш хьалхашка увтт микрорайоне бахача наха доагIаш доладелчен шелал эттачеи? Къаьстта чIоагIа хIамах сакхувш хила везац долаш дар дIаалара — бокъонца бола бала ба царна Iан замалахьа даим квартирашка йIовхали дIайха хийи ца хилар, цIеной подвалаш хьалйизза хий увттар, кхыметтел шийлача хана а сатем ца луш комараш хулар.

Кхы эргадаьнна хIама дац укх гурахьа а, ноябрь бетта хьалхарча деношка кхаччалца ара лаьттача хозача деноша Iанна йоагIаш йола кийчо яра города жилищно-коммунальни службашта геттара дика таро ейна хиннаяле а. ХIаьта а цу таронах пайда во ийцаб цар. Цунна тешал ду бетта юххе хадданза республика Лакхехьарча Советехача письмошеи заявленешеи, телефонни звонокаша.

Царех дуккагIдола хоамаш НГIАССР халкъа депутатага Л. И. Хациевга даьхкад № 8 йолча Косснорски округа харжархошкара.

— Хоржамий кампани йолча хана, — яхаш дуьц Ломан Ибрагимовича, — микрорайоне баха нах йIовхалцен дIайхача хицен Iалашбелга кIезиг-дукха лертIадаккха вIаштIехьдаьннадарса. Цу хана цу деша къаьстта уйла тIайохийтилга дийхар наха. ХIанз юха а хьашт доацаш юкъагIа дисад из гIулакх. ХIаьта мадарра аьлча-м бокъонца йола шелал хIанзалца хила мича хиннай. ТIаккха Iай фу хургда?

— Грозне йIовхал тела сеташ малагIча хьал тIа я хьажар духьа микрорайонерча №№ 4 а 12 а йолча котельнешка яха хиннай Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депуташ Л. И. Хациев, Г. Б. Эльмурзаева, С. Х. Салаев, Р. М. Таштамиров, С. Л. Хункерханов, Л. Б. Усманов юкъе болаш йола депутатски группа. Царна хьалхашка этта сурт да велалургвоацаш дар. Царех цхьаннахьа сихбаь болабалийта кийчбеш бар яй, вокхазахьа — эшшача боараме хий ца хилар бахьан долаш (цу хана старосунженски водозаборе керда насос оттаеш яр) лерттIа режим. КIезига тешам луш хийтар депутаташта Грозненски горисполкома председатела заместитела И. П. Саркисянеи жилищно-коммунальни боахама республикански территориально-производственни объединене керттерча инженера А. Б. Осмаевен дийцар. Кхы мишта кхетадергдар города коммунальни службай балха хьалхара хIаравар бехткохаме волаш болча цу кулгалхоша хьатIайоагIаш латташ шелал йолча хана шоай мелала бехказло лаха гIерташ, из бсахам воча хьал тIа, тесса бита ба, болх бе нах тоъац яхаш, кхыдола бахьанаш доахаш даь къамаьлаш.

— ХIанзарга хIана даьхад уж балхаш, — теркалдир Г. Б. Эльмурзаевас, — нагахьа санна къаенна, тишъенна из оборудовани хьалхагIе а, аьхкий хувца йиш йолаш хинна хилча? Сенах теша веза укхаза?

— Хьо-м оборудовани цхьаннахьара а кораягIац, мехкарча кхыча моттигашкара хьакхаьйитац ала ма гIертий, — аьлар С. Л. Хункерханова. — ТIаккха цу гIулакха грозненски предприятешкара, белгала аьлча, тха «Красный молот» заводагара новкъостал дийхадий Iа? Цун уйла Iа яьяларе, ер дош къоастаде йиш хургьяр аьнна хет сона.

— Отраслера хьал, бокъалдар аьлча, да велалургвоацаш да, — къамаьла юкъевол Р. М. Таштамиров, — квалифицированни болхлой а тоъаш бац. ТIаккха, майрра юкъейоалае еза-кх боахама доал дара керда формаш, эггара хьалхарча аргIанна арендни отношенеш. ХIаьта болхлошта из бакъахьа а хет. Цхьабакъда объединене кулгалхоша цу гIулакха мело ю.

Халкъа депутаташа къамаьлаш даьд котельней болхлоща, цар къахьегамен бытеи хьалаш миштад, къахьегача сага йоагIаш йола йоахко еш ца хиларах дуккха бехнаш доахаш йийцача городской теплосета администраце болх мишта бу хайр халкъа депутаташта.

А. Б. Осмаевнен И. П. Саркисянаи тIадиллар Грозне котельнеша болх мишта бу къаьстта шоаш хьожалга. Хьадда ханаш оттаьй, хIаьта уж чакхъяьнначул тIехьагIа депутаташа цIаькха а дувцаргда городе бахача наха сагот деш дола дешаш.

1995 ШУ ЧАКХДАЛАЛЕХЬА 200 МИЛЛИОН КИРПИШК АРАХЕЦАРГЬЯ

ГIишлошъяреи архитектуран дешашта йолча НГIАССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссей заседане дийцад «ЧИстройматериалы» яхача объединене балхах дола дош.

НГIАССР халкъа депутата А. Б. Джукаева хоам бир тохкамаш даьчул тIехьагIа гучадаьннарий хьакъехьа. Цо аьлар, 1980 шера денз объединене арахецаш йола кирпишк тIехь-тIехьа кIезиглуш хьайоагIа. Цу гIулакха хьаувттадаьд дуккхача шерашка хьаIайна корта болаш а боацаш а дола бахьанаш — керттера фондаш воча хьал тIа хилар, бийдалеи энергеи ресурсашца Iалашо во яр, гIулакх деча персонала квалификаци лоха хилар, къахьегамен бытей хьалаш во хилар.

Бакъахьара оагIув ювцаш белгалдоахар, объединене кулгалхоша предприяти кердаяккхара программа чакхйоаккхаш хилар а. Цу гIулакхо 1995 шерага кхоачаш кирпишк хьаяра боарам 200 миллионага дIаккхоачабе йиш хулийтаргхилар а. Иштта чакхйоахаш я коллективера морально - психологически хьал тоадара тIаерзаь мероприятеш а.

Объединене предприятешта реконструкции ремонти ярца, госзаказ кхоачашдарца ювзаенна дуккха а дика предложенеш елар. Шоаш къамаьлаш деш НГIАССР халкъа депутаташа Х. Л. Исаева, НГIАССР Министрий Совета Председатела заместитела — НГIАССР Госплана председатела А. А. Мальсагова, НГIАССР Министрий Совета Председатела заместитела А. И. Мулаева.

Массазарча комиссе председатела Р. М. Гайрбекова, цига мел дийцар чу а лоацаш, белгалдаьккхар, тахан гIишлон / материалаш ца тоъар бахьан долаш «УнахцIено», «Фусамаш» яха республикански программаш кхоачаш ца еш йисар кхерам болаш хилар.

Укх шера нийс бетта объединене баь болх во лаьрхIар парламента массазарча комиссе. Цхьабакъда объединене генеральни директора Р. Т. Голбураева шу чакхдала йисача хана ше гIулакхаш лер тIа а доахаргда, паччахьалкхен заказ кхоачаш а дергда аьнна деннача дешах тийша а тийша, из проблема юха кердаьккха ювца лаьрхIар комиссе членаша шу чакхдаьнначул тIехьагIа даьраш теркал а деш.

ЗIАМИГАЧА ХИНИЙ—ЙОАКХО

Экологен Iалама ресурсех дикагIа пайда эцареи дешашта йолча массазарча комиссе заседани ше хьаеллаш, цун председатела Р. У. Цакаева уйла тIаяхийтар республике эггара саготагIа йолча темаех цаI — экологически проблема хилар. Из теркал а деш, комисси хьажийта оттадир «Кагий долха хиш бIех ца дайташ, нувхех, кIезигдаларах лорадара гIулакх республике во латташ хиларах дола дош.

Цу хьакъехьа къамаьл дир, Iалам лорадара йолча НГIАССР Паччахьалкхен комитета председатела С. Н. Хаджиева. Цо белгалдаьккхар, 1985 шера апреле «Кагий хиш бIех ца дайташ, нувхех, кIезигдаларах лорадара дешаех дола НГIАССР Министрий Совета соцамаши распоряженеши лерттIа кхоачаш ца яра хьакъехьа» НГIАССР Министрий Совето соцам тIаийца хилар. Цунга хьежжа лаьрхIадар хишта воча оагIорахьара IоткЪам беш йола 53 объект кагий хиш лорадеча доазонел араяккха. ХIаьта мадарра аьлча, цу юкъа араьккхар ергига 37 объект мара яц.

Республикерча кагийча хиний санитарнии экологически хьал чIоагIа во да. Керттерча даькъе хиш бIехдераш НГIАССР юрта боахамеи продовольствен Министерстваи предприятеши организацеши я. Цо экологически хьал лер тIа ца лоаттадарал совгIа, хиш лораде ча доазонел чухьа хIанз а хьалъю царна IотЪам беш йола объекташ.

НГIАССР Министрий Совета соцам кхоачашбара тIахьожам лоаттабу Терско-Сулакски хин боахама объединенеи НГIАССР Госкомприродои. Эггара чIоагIагIа экологически хьал телхадераш цIераш йоахар Сунженски районерча В. И. Ленина цIерагIча колхоза, «Горец» яхача совхоза, Ермоловски мехлесхоза, «Гудермесскийн» «Белореченскийн» совхозий, Ножай-Юртовски ДРСУ, «Бамутский» совхоза. Ужжамо долча кхы а дуккхача боахамий кулгалхой комиссе заседане хьийха а отчет луш а бар. ЛаьрхIа а шиш болаш а хеттар царга депутаташа экологически хьал тоадара, санитарни гIулакхаш чакхдахара даьр фуд яхаш. Цу цхьан ханна дикача оагIорахьара дийцар Iалам лорадара законодательство телхадерашкара НГIАССР Госкомприродои Iалам лорадара дешашта йолча прокуратурои лира жоп дехаш хилар.

Хиш бIехдеш йола боахама объекташ хиш лорадеча доазонел араяхара беш бола болх во а лаьрхIа, комиссе НГIАССР Министрий Совета, халкъа депутатий городской районий Советий президиумашта могадир из дош шоай заседанешка дувцилга, бехке барашта де доагIар делга, хIанз эттача хьала кIалхардовргдола наькъаш белгалделга.

Комиссе заседане вIашагIъеллай «Республике попа хьунгарча хьалах, из лораярах, цунах пайда эцарах» долча дешага хьожаргйола группа.

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонементе должен быть проставлен оттиск кассовой машины.

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе проставляется оттиск календарного штемпеля отделения связи. В этом случае абонемент выдается подписчику с квитанцией об уплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания бланк абонемента с доставочной карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений, в соответствии с условиями, изложенными в каталогах «Союзпечати».

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ-МЕСТО» производится работниками предприятий связи и «Союзпечати».

Хьамсара газет дешараш.

Тха газет яздайта шоана аттагIа хургдолаш оаха кепатох ер абонентни бланк. Цун тIехьашкахьара оагIув я укхаза шоана гуш яр. Бланка хьалхашкахьара оагIув — цхьоалагIча оагIо тIа.

Кога гIирс хозагIа ба

Дукха ха йоацаш Челябински кога гIирс беча фабрике арахеца йолаьй хоза паргIата, модни иккаш, ботинкаш, туфлеш. Хоза хиларга хьежжа дика а я уж. Фабрика оборудовани Италера ийца ена я. Производство болх байта йолаяра дIадахийтад 3 миллион инвалютни сом ахча. Цхьабакъда хIаьта а предприяти хIанз соцае еззача дIатIакхаьчай. Цкъа -дале, эшаш ва 300 болхло, шозлагIа-дале, валюта ца тоъаш хилар бахьан долаш Италера хьа ца лоаттаеш совцаьй комплектующи материалаши деталаши.

Шера укхаза арахец Урала лаьрхIа а, хIаьта иштта Малхбузен СибарегIени Гаьнарча Малхбоалени районашта лаьрхIа а 8 миллион гаргга пар кога гIирс

СУРТА ТIА: фабрике арахецаш болча кога гIирса моделаш хьахьокхаш я художник - модельер Л. Товмасяни (аьрдехьаръяр) техник Е. Егорован.

Б. КЛИПИНИЦЕРА сурт.

ТАСС фотохроника.

ИЗ ХАЛКЪА ВИЦЛУРГВАЦ

І. Хамидов ваь 70 шу дузаш

«...Из дуне чу ваьнавар театра». «Ший къаман визза викал вар». «Тха воккхагІвола воша...» Иштта дустар цу сайрийна Х. Нурадилова цІерагІча нохчий паччахьалкхен театре гулбенначар вайна юкъера ханал хьалха дІавахача Хамидов Іабдуллайна карагІдаьнна дика гІулакхаш. ХІаьта уж дукха да...

Воккхалга диллача дукха ха яц 70 шу. Нагахьа санна из хІанз дийна валаре, ма дукха гІулакхащ де таро хургьяр цун. Ший къаманна. Театра. Литературана. Культурана...

Яздархой, культура болхлой, интеллигенце викалаш, І. Хамидова кІоарга чулоацам бола кхоллам мел безараш бар цу сайрийна театре баьхна.

Дика кийчо яьяр цу юбилейна актераша. Говзача актера, ший къаман гІулакхаш кІоаргга довзача драматурга язъяьча комедийни а драматически а спектаклашкара сценкаш гойтар актераша. «Бож-Іаьла», «Совдати Дауди» яхача пьесех яр уж.

...ДІадолалу цІей. Баьдеча бус лечкъаш, аьхка санна тебаш юрта гаргга гІерт Дауд. ХІана лел из иштта? Цхьа ха-зама хьалха Дауда дас ца ховш саг вер бахьанце дІадоладеннад из. Лоамашка, хьунашка бийсан мара аравала ца лоархІавеш хала дуне да цо дуар. Из бала маца тІерабаргба ховш а дац. ХІанз-хІанз саг вийначар даьша техача топа пхоно ший вахар хоада ма дергдий, яхаш, лел Дауд. Ткъо шу гаргга ха я из иштта лела. Юртах воалаш къона хиннав, хІанз ханал хьалха къавеннав. Диъ шу да цунна ший нана бІарга ца гу. ХІаьта ший сила дукхагІа езар ца гу-м кхы а дукхагІа ха я. Фу бехк бар Дауда, цхьан хана цун дас саг вийнавар аьнна?...

Дагадехар: тахан а эшарех вайна театре иштта спектаклаш. Вайнаьха дІадахар, ворххІе даь хана денз леладаь гІулакхаш, халкъа хьакъал, денал, ира дош довзийташ йола спектаклаш.

„Бож-Іаьлий сесаг дІаяхай. Цхьаннахьа балха а воацаш, тІакхаьч-кхаьчача «пелинг» а молаш, дер дайна саг ва из. Массаза а хиннавац из иштта. Сесаг а, цІа а, боахам а хиннаб цун. Бакъда, Сутарби яхача совдегархочох дІа а кхийтта, ший ираз доадеш латт Бож-Іаьлас.

Сесаг дІаяхачул тІехьагІа. Сутарбе «новкъосталца» сихха саг йоалае оарцагІа воал Бож-Іаьла. Саг-м корайоагІаргьяр, бакъда, цхьа новкъарле я-кх. Ахча дац. Цу хана гучайоал Майма. Из я дарба деш я яхаш, харцахьбакъахь нах Іехабеш лела ха яха саг. Хано букараерзаьый Майма. Цхьабакъда, Бож-Іаьлас Сутарбега маьре йохийтаргья ше аьнна хІилла хьовзайича, цу деша гІадъяхе, мелла къаьна яле а, Майма кийча я маьре яха. Из еррига киловзал Бож-Іаьлас хьовзаю, шийна саг йоалае Маймагара ахча даккхара. ХІаьта Бож-Іаьлас ше маьре йохийтаргья аьлча, Маймий даьнна самукъа цун сирда яьнна юхь, гІадъяхар Іаьламате чІоагІа художественни хьисапе хьагойта вІаштІехьдаьннад Хамидова.

Иштта саг вар Хамидов Іабдулла, ала дезачох дош ала а, эшачоа гІулакх де а кийча вар из.

У. АЗАМАТОВ.

СУРТАШ ТІА: І. Хамидов, «Бож-Іаьла» яхача спектаклера сцена.

В. ЮНЦЕВИЧА сурташ.

Фу эш театра болх тоабара?

Дика ховш да, сага сакхетам культурагара дІаболалуш хилар. ХІаьта хІара къаман ши-ший культура а Іаьдалаш а да. Иштта шоай тайпара Іаьдалаш долаш ба гІалгІай а нохчий а. Цхьабакъда, вайнаьха культура хьалха хинначул дукха а тІехьайиса я. Иштта из кІалйисара бахьанаш дукха да. ДІа мел хьежача гуш да кхоачамбоацараш, йолаш я халонаш, хІаьта хІанз укх сахьате хувцалург ма дий аьнна, хІама а дац. Цхьабакъда, ди-денгара ме доал кІалдусаш-м латт культура хьакъехьара вай гІулакхаш. Из гуш бале а, дукха цун саготдеш бац республика цхьабола кулгалхой. «ХІаьта а вета а вай дагадохаш саг а вац, вай воаш ца даьр вайна хург а дац», — яхаш, тІатеІа, аьттув бол-болча къахьеташ ба вай артисташ.

Хьаэцаргья вай, масала, Дзейтов Тимур юкъевола «Середина пути» яха ансамбла группа. Цу группе пхи саг ва, уж вІашагІкхийтта цхьа шу гаргга ха мара яц. ХІаьта а цу группа аьттув баьнаб массехк районе концерташ уввтаде. Цар программана чудоагІа гІалгІай, нохчий, эрсий, иштта кхыча паччахьалкхений меттала дола иллеш. Цар гойташ дола хІара концерт, наха чІоагІа раьза а болаш, тІаэц. Уж дІа мел бахача метте, къаьна а къона а нах дукха хул. Цхьабакъда, малагІча хьале цар къахьег ховш саг вац. Цхьаь цхьанне хаьттадац артисташка программа мишта а малагІча хьале а кийчъю оаш, аьнна. ХІаьта, кхыдола тайп-тайпара хаттараш-м дукха ду, алхха из цхьа хаттар дац-кх цхьанна сага дагадохаш.

Лакхе хьоахаяь «Середина пути» яха группа гІалгІай театра чуйоагІаш я. ХІаьта, таханарча дийнахьа из театр мел воча хьале да массанена а дика хов. Бакъда, халахете а, цунна новкъостал де безам болаш саг вац. Из иштта долга хьагойташ да ер масал. Ши шу гаргга ха я цу театра ремонт еш латта, нийсагІа аьлча, из дІайолаяь, цхьабакъда, йисте маца яргья ховш-м яц. Цига доаллар шоашта ца гуш санна сатийна шоай кабинеташка багІаш ба культура министерства кулгалхой. Из бахьан долаш театра вІаштІехьдалац спектаклаш кийчъе а ловзае а. «Нагахьа санна тІаьхха барзкъаш тега цехи декорацеш хьае цехи яларе-м, цхьаннахьара арендагІа цхьа цІа хьа а ийца, спектаклаш ловзаергьяр оаха», — яхаш, латкъаш ба цу театра актераш. Цхьабакъда, е из а е вож а долаш дац, цул совгІа, хьагучох, хилийта лаьрхІа лакхехьара кулгалхой а бац.

Дукха ха йоацаш Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совете хиннача заседане дийцар гІалгІай театра хьакъехьара дош. Цига къамаьл даьчарех цхьанне а хьоахадензар театро болх ца бара бахьан тахка дезаш хилар. Боккъалдар аьлча, массанена а дика довзаш да бахьан. Дале а, хІаравар ше-ше бехка кІалхарвалар духьа вІалла хьоаха а ца деш дитар из. Цул а совгІа, заседане къамаьл даьча Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета халкъа образоване, Іилмай, культура, дина, спорта а этика а дешашта йолча массазарча комиссе председатела Л. И. Хациева аьлар, театра цІа гІалгІай драматически театра дІаденнача хана болх бе йиш йолаш дар, аьнна. Цхьабакъда, укхаза нов. Хациев бакъ воацалга хьагойташ да цхьаькха.

ГІалгІай драматически театра из цІа дІаденнача хана, цига хиннача комиссе оттаяь акташ я, цу цІенна капитальни ремонт е езаш хилара тешал деш. Цига дакъа лоацаш хиннаб РСФСР культура министерства керттерча управлене начальника заместитель, комиссе председатель Б. П. Зубов, «Театра вахар» яхача журнала керттерча редактора заместитель Г. И. Бирюков, М. Горьке цІерагІча г. Нижний Новгородерча академически театра директор В. И. Зиновьев, ЦК культура болхлой профсоюза инспектор Л. И. Лямин, РСФСР СТД культура театральни гІулакхаш кердадахара йолча управлене комиссе доакъошхо, Моссовета цІерагІча Паччахьалкхен академически театра директор - распорядитель В. М. Школьников, иштта РСФСР СТД правлене Председатела помощник И. Д. Ярцев.

Из комисси цу цІенга хьожаш хиннай 1989-ча шера 31 марта. Цу хана цар язъяьча справка тІа да ер дешаш: «...ГІалгІай театр чудолча цІенна капитальни ремонт яра дола проектно-сметни документ оттаде. ХІаьта цу документага хьажжа, 1989-ча шера 1 июле цига деза балхаш дІадола а де. Ремонт еча хана диц ма де, хІанзара электромеханически, сердал а оаз луш йола а техникей, иштта кхыйола оборудовании оттае езаш хилар. Ремонт яь яьнначул тІехьагІа, эшаш йолча мебелацеи инвентарацеи Іалашде театр...».

ХІаьта, газетдешараша укхаза хатта тарлу: цу тайпара акташ хилча, мишта оал нов. Хациева Лакхехьарча Совета заседане ше аьнар?

Цудухьа белгалланхьа доагІа: таханарча дийнахьа цу театра болх тоабара, ер да аьнна, хьаэца даь хІама дац. Бакъда, театра кулгалхошта а артисташта а шоашта моттача тайпара новкъарлеяш ераш-м кІезига бац. ХІаьта, лакхе вай маьлара, гІалгІай драматически театр воча хьале долаш чъадоагІа массехк шу да. Укх тІеххьарча хана кхы а чІоагІа телхад цун гІулакхаш. Масала, вай йийпача заседане дийцар, театра хьакхьожадаь 600 эзар сом. Актераша яхачох гІалгІай театрага хьакхаьча хІама из мичча, мича лахад - те из? Цох цхьа даьхьа музыкальни оборудованега дІалахийтад. Бакъда, театра ремонт е ахча хьахеташ яц культура министерство.

Иззал халонаш а кхоачамбоацараш а шоашта хьалхашна нийслой а, театра администрацешi дика нхеталу, гІалгІай шоашка мел чІоагІа сатувсаш ба. Цудухьа укх тІеххьарча кхаь шера шоай спектаклаш нахага дІагойта йиш ене а коллективо кийчъяьй Л. Яхъяева «Падение», Т. Готье «Капитан Фракас», А. Бокова «Беке къонгаш» яхача романа шоллагІча дакъах оттаяь пьеса, П. Вайса «Марат-Сад» яха спектаклаш. Цхьабакъда, спектаклаш гойта сцена а, сердал а оаз а луш йола технически оборудовани, декораци хьаен барзкъаш теген пехан а цу хилар бахьан долаш, уж гойта вІаштІехьдаьннадац цар.

Тахан мел эша кхоачам хилча а, лертІа болх дІабахьа аьттув болаш дац гІалгІай театр. ХІана аьлча, говзал Іома а яь хьавенача 40 актерах театре, висар 14 мара вац. Вожаш, цигара хьал кхы ла а ца могаш, балхара дІабаьннаб. Цхьабакъда, юхебисараш дІа ца бахийта гІерташ А. Котеташвиле «Остров Комодо» яхей Ф. Г. Лорка «Дом Бернарда Альбы» яхей керда пьесаш шоай репертуара юкъе йоалае лаьрхІад театра керттера режиссери директори волча Беков Мустафас. Цу пьесех йола спектаклаш ловзас тоъаргболаш ба театрера актераш.

Нагахьа санна, Главснабо (А. Шуаипов) ше лургья аьнна, столярни цеха лаьрхІа йола станокаши барзкъаш тега а декораци хьае а эшаш йола материалаши хулийте, хьатІадоагІача 1991-ча шера январь бетта зрителий спектаклашка хьажа вІаштІехьдала мег».

— ГІалгІай а нохчий а йоазонхой пьесаш театра репертуаре кІезига хилар фу бахьан да? — аьнна, аз шийга хьаттача, Беков Мустафас аьлар:

— ГІалгІай къаман культурни, социально - экономически, политически гІулакхашца чІоагІа хьашт долаш да театр. Цо дегІайоалаю къаман культура а искусство а, хІаьта ший культура йоацар къам доацалга ховш ма дий. Боккъалдар аьлча, гІалгІай драматурги дегІая йиш йолаш хиннаяц укх шовзткъеи дийтта шера, хІана аьлча, цун йоанхо еш саг хиннавац. Цудухьа геттара тІехьайисай вай культура.

ХІанз тхога йолаш я вай йоазонхой массехк пьеса, уж а, ший хана йоазонхой лакаш а лаьца лаьттача идеологе, шийна еззача тайпара мара дІачакх а ца йоалийташ лелаяьй. Цудухьа тахан атта дац йоазонхошта пьесаш хьакхолла. Йоазув деш волча моллагІча сага а дика хов, драматурги литературана юкъе эггара бехктонхамегІа а халагІа а жанр йолга. Ховш ма дий, моллагІча а дикача прозанка дика пьеса язъе вІаштІехь ца доалалга. Из болх бе могаргдолаш бола йоазонхой вай къаман болаш ба. Масала, Чахкиев СаІид, Хашагульгов Іаьла, Кодзоев Іийса, иштта кхыбараш а.

ГІалгІай къаман драматурги ца хиларал совгІа, вай хІанз а яц филармони, иллейи халхарен ансамбль, къаман - инструментий оркестр, сердала-театр, вац композитор а. Къаманна дицлуш латт шоай даьй Іаьдалаш, оамалаш, эздел, гІулакхаш, бицлуш боагІа ди. ХІаьта Нохч - ГІалгІай паччахьалкхен университете къаман цхьа факультет-м я вай... Тамашийна дений из? Ший творчество хьакхолла могаргдолаш дац-те гІалгІай къам?

Гуш да, мехках даьха гІалгІай а нохчий а къамаша даьккха 13 шу вай культурана мел чІоагІа Іатт1ъад. Цу шерашка доадаьр юхаметтаоттадара вайна дукха ха еза, хІаьта массане а тІатеІа къахьега деза, вай искусствон культурен юхаметтаоттаяра. Цу хьакъехьа тахан гІалгІай къаманна эггара чІоагІагІа эшаш дар да автономи юхаметтаоттаяр. Из меттаоттаьячул тІехьагІа мара лерттІа дегІайоагІаргьяц искусство, литература, драматурги, лоаца аьлча, бокъонца йола къаман культура.

ТІеххьара а са ала безам бар, театр актераш раьза ба вай йоазонхошца бувзам лоаттабе. Цул а совгІа, моллагІа из вале а, гІалгІай драматурги хьакхоллара къахьегаш волчунца цхьана болх бара тхоашта могар а дергда оаха. ХІаьта тахан гІалгІай вахаре хулаш латтача политически а психологически а процессаша хьагойт, дувцилга а йоацаш дика драматурги хургйола темаш...

Цу хьакъехьара болх ца бича баргбац, Беков Мустафас маалара, гІалгІай а нохчий а, иштта цхьацца долча кхыча къамаша а чІоагІа хало лайнай СибарегІа а Казахстане а Іолахьийтача хана. ХІанз хьатІахьчай вай бокъо меттаоттае езаш йола ха. Къаман театр а, культура а, даьй хоза гІулакхаш а, дика оамалаш а юха дийн ца йича яргьяц. Цхьабакъда, республика цхьабола кулгалхой-м бац из кхетале безам болаш. Нагахьа санна из иштта деце, театра гІулакхаш селлара воча хьале хургдацар тахан. Духхьал къамаьл (из а дукхагІча даькъе харцдар) дувцарал совгІа, гІулакхаца хІама хьаде безам болаш бац, аьнна, хет республикера лакхехьа латта цхьабола кулгалхой. Уж санна бараш бахьан долаш тахан иштта халча эттаб вай мохк.

ЗІамигача къамашта йиц а енна дІайоалаш латт шоай даьй дика оамалаш, хоза гІулакхаш. Цудухьа ди-денгара ме доал дукхагІа хулаш латт е эхь а е бехк а боацаш бола кагирхойн мехкарийн.

МалагІа бахьан да гІалгІай театрага республика кулгалхой ца хьажар а цун болх дІабахийтара йоакхо ца яр а? Маца дІаболабергбахьогІ театро ший болх?

И. УГУРЧИЕВ.

Доазол дехьара

ГДР-а дукххача гражданаша сатийса дика гІулакхаш кхоачаш а ца хулаш, социалистически паччахьалкхене баьха нах хІанз вІалла дагадоацаш нийслуча дукххача халонаита духьалъоттабезача кхаьчаб. Царех тІеххьаръяраш хьахилар валютни, экономически, социальни союз вІашагІъеллачул тІехьагІа, хІана аьлча республика кхыча паччахьалкхен боахама, правови структурана юкъе яхандаь.

СУРТА ТІА: хьалха профсоюзни здравница хинна Фридрихродера «Бергхотель тюринген» хьалха паччахьалкхен дотацегІа болх беш яр, хІаьта кхоачамбоацараш а дацар... Цига салоІаш бараш дарегІа телача путевкаех бар.

АДН — ТАСС сурт.

Советски мехкдаьтта доллараш

Еррисоюзни конъюнктурни института бийдала товарий рынкай отдела заведующеца КАЗАКОВ Игорца къамаьл хиннад ИАН обозревателa НИЗСКИЙ Вадима. Персидски заливерча кризисаца дувзаденна гІоззаьннача мехкдаьтта даккхарен дохкарен дунен проблемай хьакъехьа дар къамаьл.

— ПаргІатача валютах еча советски экспорта проблемаш миштай?

— Энерги луш дола товараш, эггара хьалха мехкдаьтта товараш доазол дехьа дохканза ца доалаш дохха кхахьийтарах тийша хиларо духхьал бухъяьккхай йоккхийча реформай наькъа тІа яьнна вай экономика. Доазол дехьа мехкдаьтта дохкара гІулакха «дохкачун рынок», «нийсчун рынкаца» хувцаро деэткъалгІа шераш юкъекхаьчачул тІехьагІа маьхаш лохача боараме лоаттаде кхаьчар вай, цу тІа а инфляци бахьан долаш доллара — доазол дехьа дохкача мехкдаьттах телача маьха керттерча средства — мах бсвш латтача хьалашка. Цудухьа, наьха санна кІезигделар СССР-е хьачудоагІа мехкдаьтта доллараш а. Масала, нагахьа санна 1985 шера доазол дехьа дехкача 117 миллион тонн мехкдаьттах хьайица ахча 19,5 миллиард сом 49,7 миллион тонн мехкдаьтта продуктех хьайицар 8,7 миллиард сом хиннадале, 1988 шера, эггара дукхагІа — 144 миллион тонн мехкдаьтта дехкача хьахиннар 14,5 миллиард сом 61 миллион тонн мехкдаьтта продукташ ехкача хьакхаьчар 5,2 миллиард сом мара хиланзар. 1989 шера 127 миллион тоннага кхаччалца кІезигделар доазол дехьа дехка мехкдаьтта, хІаьта хьанйица ахча — 13,1 миллиард сомага кхоачаш. Иштта мехкдаьтта продукташ а — 57,4 миллион тонн 5,6 миллиард сом.

Эмбарго бахьан долаш Кувейти Ираки рынкера дІаяхаро дукхагІа хоатташ дар Саудовски Араверен Венесуэлерен мехкдаьтта деза сорташ. Мехкдаьтта продуктай рынок нийсъяланза хиларах наьха санна хувца дала тарлу дувдача товарий маьхаш, цу даькъе нагахьа санна СССР-ера дІакхухьа мехкдаьтта кІезиглой а. Цу хьалашка мехкдаьтта рынка конъюнктура чІоагІа аьттув болаш я из дохка доазол дехьа дІакхухьийтача мехкашта, цу даькъе Советски Союза а.

Цунах пайда эцара вайна новкъарле ещ цхьаккха хІама дий?

— Махкдаьтта индустрена а хІама техача, тІехь-тІехьа хІеччий йоалаш латтача экономически кризисо йиш хилийтац доазол дехьа дохка дІакхухьийта коача доагор 1988—1989 шерий боарамга кхоачадеш алсамдаккха. Мехка юрта боахамера уборочни кампани чакхъяккхар духьа укх шера хьалхарча ялх бетта хьалдоаккхаш дола мехкдаьтта кІезигденнача (1990 шера 5—10 процент) хьалашка мехкдаьтта 7 миллион тонни мехкдаьтта продуктай 6 миллион тонни доазол дехьа йохка дІа ца йохийташ правительства юхаяккхарахи мехкдаьтта 115 миллион тонн доазол дехьа йохка яхьийта аьнна паччахьалкхено денна заказ мадарра аьлча отрасле дІа ца эцарахи вІаштІехьдалац мехкдаьтта продукташ доазол дехьа йохкарах хула коммерчески пайда алсамбаккха. ХІаьта из ахча-м цхьаккха дича а хьатІаухаш ца хилча даргдоацаш ма дий, белггала аьлча, кхыча мехкий СССР-га доалла декхар дІатакхара. ХІаьта цу гІулакха 1990 шера паргІата конвертируеми валюта а лоархІаш дІадала деза 6,4 миллиард сом, а 1991 шера — 12,5 миллиард сом.

— СССР мехкдаьтта комплексерча кризиса юкъера довлара новкъостал дергдий мехка экономика къахьегам дунен халкъашта юкъе бекъара дукхагІа юкъеяхьаро?

— Доазол дехьа товараш дохкарахи углеводородни бийдалца торговли делаярахи яргйола гІойле берригача мехка, эггара хьалха Российски Федераце а, экономикана кІоарга реформа ярах тийша хургья. Пайдане охкалаш йоахкача моттигий экономически мах баро хьахулийтаргья. РСФСР минерально - бийдала комплекс рынке нийсъеш дегІакхувлара хозрасчетни механизм, ресурсай мах къахьегам дунен халкъашта юкъе бекъача вай лоацача даькъага хьежжа болча хана. РСФСР-е доагорен бийдален керда оптови маьхаш тІехь-тІехьа гарга дугаргда уж дунен тІарчарца.

Доазол дехьа дохка кхьийта мехкдаьтта дахара кхоачам Іалаьмате боккха ба СССР-е, хІана аьлча хІара совнагІа йоаккхача мехкдаьтта тонно СССР-а доагора-энергетически балансе дакъа а лоац, цо из доазол дехьа дохка дІакхахьийтара таронаш алсам а йоах.

Казаков Игора хетачох, переходни юкъагІа сов дукха вІашдухьаленаш йолаш долча хьалашна мехкдаьттеи гази кхыча мехкашка йохкара гІулакх тоаде доагІа дунен тІа леладеча бувзамий еррига тайп - тайпарча формаех пайда а эцаш, цу даькъе мехкен доазол дехьеи цхьана предприятеш хьалъяр, технополисаши паргІата экономически зонаши хьаяр а долаш. СССР-е углеводородни бийдала запасаш тоъал дукха хиларо Малхбузен мехкашка йиш хулийт кхыметтел уж хьалъяхара горно - геологически климатически хьалаш чоалхане долаш йолча районашка а вІаши гІойле йолаш цхьана леладу гІулакхаш дегІаккхувла. Цу тайпара цхьана леладу гІулакхаш чІоагІа накъадаргда аьнна хеташ я доазол дехьара фирмаш, хІана аьлча вІаши аьттув болаш шоайла бувзаболийт партнераш охкамий моттигех пайда эцара эшача 30—50 шера юкъарча хьашто. 1990 шера май беттарча даннеша хьахьокхачох, энергетика даькъе СССР-е цхьана хьалъяьй 30 предприяти, хІаьта кхы а 60 хьалъярах дола дош дувцаш а да. Масала, Волгоградски областе мехкдаьтта доалла моттигаш лохаш, тохнаш, пайда эцаш хургйолча цу тайпарча юкъарча предприятеех цаІ юллаш я «Эльф Акитэн» яхача французски фирма ларда тІа. «Тексако» яхача американски мехкдаьтта компанеца яь соглашени я Полярни гома дІатІаотташ йолча Къулбаседан районашка мехкдаьтта доалла моттигаш лахара, кийчъяра, пайда эцара технически новкъостал дара хьакъехьа. ШоллагІча даькъе хьалъе лерхІ мехкдаьтта продукташ йоахаш а СССР чурча рынкен доазол дехьеи йохкаш а хургйола юкъара предприяти. Масалаш, дІахо а доаладе йиш йолаш да.

Кхыча мехкий фирмай иштта цхьана гІулакхаш леладарца хьашт хилар дукхача хьале цар гІулакхех боагІа мах мехкдаьттаца е мехкдаьтта продукташца лургболаш хиларца дувзаденна да. Цунца дувзаденна цхьа бахьан доацаш дац укх шера октябрь бетта Москве хиннача США торговле министра Р. Мосбакар улувъяьнна ена советски мехкдаьттагазови индустрега инвестицеш дІаяхийта а дунен запасех 60 процент шин доалахьа йолча Советски Союзага мехкдаьтта доаха оборудовании технологеши йохкара дийхка наькъаш хьадаста а ловш йолча американски корпорацей кулгалхой лоархІаме делегаци хилар.

(ИАН).

Оарц дала!

БОЛХ СЕЦАБ

Шу мара даьннадац Надтеречни района «Знаменская» МПМК-на чуйоагІаш йола «Гигант» яха гІишлонхой кооператив вІашагІъелла. Цу юкъа тоъал дукха балхаш даьд цо. Масала, хІанз «Знаменске» кооператораша хьалдаь доаккхаш латт нах баха цаІ 50 квартира йолаши вож 8 квартира йолаши ши цІа.

— Хьажал, — йоах кооператива председатела Хасуев Висхана, — дукха хІама ца эшаш деррига гІулакх даь даьннад тхо. ХІара этаж хьалъеттача, цу сахьате чура балхаш дІадоладеш къахьийгад оаха. Зехьа ха йоаьяц, эшараш геттара дукха доллаше.

Дог лазаш дувц В. Хасуева гІишлон материалаш Іалашъеш, тайп-тайпара механизмаш лохаш, коллектив вІашагІйоллаш ше а ший новкъосташа а йийттача йортах. Объект махулла сихагІа чакхъяккхарца яр цар уйлаш. Юкхьанца во дацар гІулакхаш. Болхлошта ханханнахьа алапи дала вІаштІехьдоалар, паччахьалкхен маьхал езагІа яле а гІишлон материалаш хулар. Цхьабакъда, хІанз доллача хІамах дог ийкха ба кооператораш. Болх соцабаьб цар. ХІана?

Заказчикаш, «Чечингагропромстрой» объединени. Надтеречни райисполком, «Знаменская» МПМК шоай договорни декхараш кхоачаде бицбеннаб. Соахка, республике лаьрххІа гІишлонхой организацеш вІашагІйоххача хана, хургда яьха «дикадараш» кооперативага дІакхаьчадац.

— ХІара дийнахьа езагІа хул гІишлон материалаш, транспорт. ДукхагІча даькъе оаха гІулакх леладу тхоаш санна болча кооператорашца, — йоах В. Хасуева. — Цар де дезар сиха хьаду, цхьабакъда, сом-эппаз дукхагІа дІадех. Масала, оаха болх дІаболабеча хана эзар кирпишках 47 сом доаккхар, хІанз — 98 сом. Цул совгІа, Шелковской районера хьакхахьа а еза уж. Сметни документацега диллача, эзар кирпишк Іойилларах 5 сом 35 кепиги да! Мала раьза хургва цу маьхах къахьега? Из кхета а деш, заказчикашца договор дар тха болхлошта эзар кирпишк йиллarах 110 сом тела. ХІанзарча маьхашка хьежача из а доккха хІама дац. Масала, шоай доалахьара цІенош хьалдечар цу балхах 250 сом лу. Цудухьа заказчикашка дийхар оаха сметах доагІачоа 120—130 эзар сом ІотІатоха. Договорни балхаш мел деча нийслуш хІама да из. Кхыбола никъ бац. Нагахьа санна къаьнарча сметагІа болх беш хилча, даггара къахьегашше, тхоай доалахьара цІенош дехна а дехка, паччахьалкхенна ахча дІалала дезаш хургдар тхо. Из кхета а деш, цу даькъе нийсхо ергья, аьнна, дІайолаяьяр соахка республика кулгалхоша кхыча регионашка балхаш де дІауха гІишлонхой цІагІа совцабара тІехьара компани. ХьагучогІа даьсса хабар хиннад цох...

Цу хана дошо лоамаш хургда йоахар гІишлонхошта. ТІера Іи хьалгІеттаьш, «ЙІайха» материалаш язйора цу хьакъехьа газеташ тІа. Нах тийшар, тахеІІа болх бе болабелар. Цхьабакъда, хІанз бІарг дІа мел лехача кхоачамбоацараш, эшамаш да гІишлон объекташка, къахьийга даьккхар хьаэца ца могаш лел болхлой. Нийсъеннай-те вайна паччахьалкхен организацеша хьалъеча объекташа чакх ца йоахаш иттаж шераш даьха а цунга хьежжа цар сметни маьхаш пхезза иттаза алсамйийна а ханаш? Лоаца аьлча, фонфаращца дІадоладаьр ябакха зурма тІехьа а локхаш чакхдоалаш латт.

М. КАРТОЕВ,
«Сердало» газета собкорр.

Сатем боацаш я тІеххьарча хана ЮАР-е. Наха Іоткъам тІалоаттабар нийсденнад зулу яхача племя викалаш хьаллоацаш йолча Инката группировка лидераштеи къулбаафрикански коса яхача кхыча къамах бола нах дукхагІа юкъебоагІача АНК оагІорахьарбараштеи юкъе барт ца хилар бахьан долаш. Из дов къоаргдалар ловш да ЮАР-е цхьаккха тайпара хувцамаш де безам боацаш дола реакционни низаш.

СУРТА ТІА: Иоханнесбурга полици гІерт хІанзара дов дІадоккхаш Африкански къаман конгресса оагІорахьара бараш хьаллаца.

ТАСС фотохроника.

РЕКТОРА ВАХАРА НИКЪ

Профессор В. А. Кан-Калик шийх лаьца материал газета тIе кепатохийта раьза воацаш хьайзар, хIаьта укх шера университете хьайийллача медицински факультетах хаттар дича, безам тIабехха дувца волавелар Виктор Абрамович. Цхьаболча газет дешараша аргда: цу медицински факультетах ца дийцача, кхы дувца хIама дац шун? Да, кхы а дукха да укх тIеххьарча хана цо кулгалдеча коллектива де вIаштIехьдаьннар.

Ректора вахарах лаьца лоацца дувцаргда аз хIанз. Цун 44 шу даьннад, хIаьта цун 39 шу даьлча хержав из университета ректоралла. Вай мехка ерригача ВУЗий ректорех къонагIвола ректор ва из. ХIаьта а деррига ши-ший аргIагIа дувцаргда вай.

Виктор Абрамович Грозне ваьв. Укхаза деша вахав из школе, цул тIехьагIа хIанз ше кулгалдеча университета филологически факультете дийшад. Ше студент волча шерашка кIоаргга Iилман лардаш тахка волалу из, тIехдика деш. Университет чакхъяькхача, психологе кафедре болх бе хьожаву из. ДIахора шийн вахар цу кафедраца дувз Виктор Абрамовича. Цигара вохийт из Москве аспирантуре, из йистеяьккхача, Iилмай кандидат волаш цу кафедре болх бу. Цул тIехьагIа — профессура. ХIанз из профессор, педагогикахи психологехи долча 14 книжкай автор ва. Цо яздаьд дукха Iилман балхаш, из шин йиIига да ва... ХIаьта хIанз укх пхе шера цо лелабеча балхах лаьца дувцаргда аз.

...Дукха лийлар Виктор Абрамович 1985 шера, университета ректоралла ше харжийта раьза воацаш. ТIеххьара а, кхы шийчох хIама хургдоацалга а хайна, раьза хилар. Шаьра ховра цунна, хьалха хиннача кулгалхоша шийна юхе фу дут. Капитальни ремонт е эзаш йола университета кхо корпус, республика халкъа образоване чIоагIа эшаш болаше, 600 саг мара шера деша хьа ца эца студенташ, геттара ледара материальни база йола университет. Бакъда, Виктор Абрамович, профессорско - преподавательски корпусо шийн оагIув хьаллацарга дегдоахаш вар. ГIулакх кхыча тайпара хилча, лакха вай дийца кхоачамбоацараш дIадоахалургдоацалга дика кхетадора цо.

Юкхьанца хала хиннадале а, балха тIарча новкъосташа хьаллаьцар из, хIаьта Виктор Абрамович ше а вар тIах аьнна, нах шийна гонахь кхотабе ховш, царга ладугIа а нийсадар хьазца а ховш. Эггара хьалха абитуриенташ дукхагIа хилийта лаьрхIар цо.

Цу гIулакха керда отделенеш хьайийлар, специалистий список шерйир. Из хIанз а йоккхагIа хулаш йоагIа. ХIанз университете радиофизика, электроника, микробиологи, социально-экономически планировани, прикладной математика, иштта кхы дукха говзалаш Iомае йиш я. Вай мехка цхьаь университете йоаца актерски отделени а я ЧИГУ. Цига хьехаш ба театрий режиссераш, актераш. Иштта ер кхоалагIа шу да филологически факультета ларда тIа журналистика Iомаю а. Вай моттигерча прессана, телевиденен радионен специалисташ кийчбеш я из отделени. Иштта вай даьхен Iалам, цун исторически моттигаш тохкаш а, царца болх беш а хургба керда хьайийллача музееведенен исторически памятникаш лорадарам йола факультет йистеяьккха специалисташ. Хьалха кхаь специальностех мара ца хинна аспирантураш, хIанз 24 специальностех я, цхьайтта мара ца хинна профессор а хIанз 30-нел совгIа ва.

— Сона хетачох, дукхагIа моттигера нах хила беза студенташ а, цар хьехархой а, — дувц ректора. — Цу гIулакха лаьрхIа мехка кхыча ВУЗашкара вай мехкахой тIабехаш да тхо. Иштта деша оаха хьийхаб кхыча мехкашка бахаш бола вайнаьха кагийрхой а. ТIадоагIача шера уж дукхагIа хилийта лерхIаш да тхо. Иштта укхаза белгалдаккха деза медицински факультет хьаеллаш тха чIоагIа къахьега дийзалга. Бакъдар аьлча, тхо духхьашха дIадолалуш, дукхахчар цох хIама хургдац, йоахар. ХIаьта вай медицинерча хьалашка хьажача, ца деш дита йиш йолаш хIама дацар из.

ДIахо дийцар Виктор Абрамовича, из факультет бахьан хьалха хиннача уахцIенон министраца Г. Мальсаговца, республика кулгалхошца ше Москве кхихьаьча наькъах, цу гIулакха духьалбараш из дийнза даргдоаца гIулакх долга дIакхетабеш баьча балха, дийхача гIо-новкъосталах. ХIанз цу факультетана ийца а хьатIаяхьаргйолаш а дукха оборудовани я, карадерзаде деза 1,5 миллион сом, больницашка ординатураш хьаелла еза, цу факультета дIаеннача шолгIагIа корпусе дукха балхаш де деза. Дале а, 155 саг хьа а ийца, кхыча факультеташкара а ВУЗашкара а дикагIбола хьехархой оарцагIа а баьха, дешаш ба хургбола пораш. Къаьстта теркам тIаозаш да, цу факультете деша багIарех 120 саг республика районашкара кагирхой хилар. Студентий дешарцера безам чIоагIбара, цар знанеш дикагIа хилийтара боккха теркам тIабахийтаб ректорато. ХIаьта университета сий лакхдалар хьахьокхаш дола хIама да укх шера 505 медалист цига хьаийца хилар. Хьалха, вайна махарра, цу тайпара нех мехка кхыча ВУЗашка деша болхар.

ХIанз ректора уйлаш перспективе де лерхIарашта тIаяхийта я. Царех я тIадоагIача шера хьаелла лерхIа биологопочечни отделени, правоведени специальность хургйола юридически факультет, хIанз пхи корпус йолча университета эшаргъя цхьаькха корпус. Кхы фу де дага ва-теш Виктор Абрамович? Из хаттар аз дича, цо вела а къажа, аьлар: из хано хьахьокхаргда.

Л. ЧАПАНОВА.

КХОАНА—РАКЕТНИ БIУНИ АРТИЛЛЕРЕИ ДИ

Ленинградски военни округ. Дукхха хана денз эрсий а цул тIехьагIа советски а артиллере эскар «тIема даьла» оалаш хиннад, хIаьта иштта цIи йоаккхаш хиннаб артеллеристаш а. ТIехьагIа сержанташ хургболча къоначa салтех латташ йолча учебни артиллерийски полка подразделеней орудийни расчеташ хIанз укх сахьате шоаех цу цIимхарча далла гIулакх дераш лоархIаш яц. Цхьабакъда ала бокъо а йолаш, артиллеристаш царех ала йиш я. Кастта уж дийша барга. Ер сурт даьккхача тактико - специальни занятега хьажача, ала йиш я: эскаре гIулакх де дIагIоргбараш массе оагIорахьара дика кийчбаь, гIулакхах кхеташ бола, зIамигача подразделенешта кулгалде ховрг долаш бола специалисташ ба аьнна.

ДIачоха лелача учебни дивизиона командир гварде майор Параскев Александр дог тийша ва шийн воспитанникех: укхаза цар дика говзал Iомаяьй. ДукхагIа йола занятеш яьй ма могга чIоагIа тIема хьалашта гаргаозаш, хьехам балара дикагIйолча методикех пайда эцаш.

СУРТА ТIА: мугIарера Гадоев Шухра (хьалхарча плане) ара тактически занятеш йолча хана.

Н. БЕРКЕТОВА В. МАШИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

—Яздайтадий Iа «Сердало» газет?
—А!...
—Волелахь чехка яздайталахь!

Х.-Б. ИСРАИЛОВА сурт.

Цун цIи— хьехархо

Орджоникидзевский № 2 йолча юкъерча школе зIамагIча классашта хьехаш я Бокова Ахьмада Лиза. Эггара дикагIа дола шераш дIадихьар цо берашца. ДукхагIа бола цун дешархой хIанз колхозашка, совхозашка, больницашка балха ба. Лизайна хетачогIа, хIара бера кхетам бала беза, тIехьа тIайоагIача хана цох шийн мехка визза гражданин хургволаш.

— Берригаш начальникаш хинна бац, аьнна, хIама дац. Вайна эш ахархой, хьайбаш леладераш, буровикаш, кхыбола болхлой. Вай ала йиш я, моллагIволча болхлочо пайда бу, аьнна. Сага сий титуло даккхац, — йоах Лизас, — цо общества пайдан даьча гIулакхаша доаккх. Цхьаволчо хьона ма дезза хоза къамаьлаш дергда хьона, цхьабакъда, балхах кулг дIатIатоха раьза хургвац.

— Лиза, — хетт аз хьехархочунга, — малагIа оамалаш Iомае гIерт хьо дешархошта?

КIеззига уйла а йий, цо жоп лу:

— Эггара хьалха — шоай мехкацара, халкъацара бола безам, интернационализм, къахьегама тIера хилар, бакълуш хилар. Цул кIезигагIа лоархIам болаш дац визза новкъост хила хар а.

— Мишта хила веза хьехархо а педколлектива кулгалхо а?

— Дега йIовхалонца дагалувц аз школа директораш хинна Беспалов Владимир Тимофеевич, Смельчук Виктор Сергеевич.

Лиза кердача хьисапа педагог, шийн балха йизза энтузиаст йолга белгал а деш цунна еннай «Халкъа сердалон отличник» яха еза цIи.

Г. АНЦУПОВА.

Мичара йоагIа цIи

Мишта фу хиннад а ца ховш дIаяхача бIаьсти Л. Батмунха монгольски столицерча юрта чу. пожарни инспекце протоколий меттаца аьлча, даим цIера ала леллаш хиннаб. Аз дехар дарах цIагIарча наха шоашта дага мел доагIар хьагулдича цу тайпара 65 моттиг нийсъеннай, дезал корзагIа а боахаш. Кхерабала бахьан долаш дар...

Массаза а яхар мо, ди делкъийга кхачалехьа цIаьхха ала бувлаш хиннаб каьхата тIа, покрывалаш тIа, мебел тIа. ЦIи цу сахьате ше-шегIа йовш хиннай. Цхьаккха дича а зе йиш йолаш хиннадац ала мича хана леда.

Цу хIамо цецваьккхача уланбаторски города йисте вахачун юрта чу цкъа санна дукхаза а дежурит деш хиннаб телевидене болхлой, Iилмахой. Дукхача телехьажархоша дехарагIа цу хIамах йола передача юха а хьекхай.

Каст-каста хатараш хулаш йола моттиг массе оагIорахьара техкачул тIехьагIа уж цIераш ховшие а летае йиш йоацаш хилар соцадаьд пожарнеша. Юртера хIамаш ши-шегIа леталу аьнна оттадаьд цар. Цхьабакъда малагIча бахьанагIа из хулаш да кхетаде цхьаннена а мегадац. Протоколаша бакъдеш дар шийн наькхах йоаллача йиIигаца 40-зза юрта чу хиннай Л. Батмунха 22 шу даьнна йоI Унурма, яхаш мара дац. Диазза лоатаденнад Унурмана шийна тIера барзкъаш.

Гаргарча нахеи сагота хьайзача лоалахошеи дехарех дезал цхьан юкъа кхыча квартире дIачубахаб. Цхьабакъда цига а юха ца йоалаш царна тIехьа ихай цIи.

Сов цу дешо корзагIъяккха хьовзаьча къонача наьна мотт хьа ца лувш сецаб. Шийн йиIигаца цхьана больнице Iойиллай из. цига даим из зувш хиннаб халкъа медицинаи психологеи Института специалисташ. Цу хана ши-шегIа леталуш хинна хIамаш кхы цIи ца йоалаш йисай квартире а юрта чу а. Массава а Унурма йийзза а йийрза больницера араяларга сатувсаш хиннав.

ТIаккха дIахо фу хиннад? ХIара из цIагIа дIачу ма яьллинге а, юха а ши-шегIа ювла йолаеннай цIераш. Цу тIа а летаяла яьннай кхыметтел юха а воча хьал тIа эттача Унурмай чемодана чу дIакъайла йоахка хIамаш а.

Дугар САНЖИЕВ,
ТАСС корр.

Улан-Батор.

ТЕЛЕВИДЕНИ

17 НОЯБРЬ, ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Вай беш.
9.05 — «Малхбоалера базар». «Ганджипа» яхача фольклорни ансамбла выступлени.
9.40 — Партнер.
10.10 — Хьайбай дунен тIа.
11.40 — «Нахах вайна дийцача йоазонхочох...» Ж. Амаду.
12.35 — «ДоттагIален меридианашн».
13.35 — Прогноз.
14.05 — «20 бIаьшере» яха кинопрограмма. «Испани — Республика сердалон Iиндаргiе» яхача художественно-публицистически фильма премьера.
15.15 — «Бейсбол, жирафы, русское кантри и многое другое» яха 3-гIа передача.
16.15 — Режиссера И. Селезневай фильмаш. «Дневной поезд» яха художественни фильм.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера программа.
18.45 — Мультфильм.
18.55 — Россен парламентски вестник.
19.10 — ВДР телерадиокомпаний сайре.
21.00 — Ха.
21.40 — Шахматаш. Дунен чемпионат.
21.55 — ВДР телерадиокомпаний сайре дIахохьо.
00.55 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — Мультфильм.
8.30 — «Дезал» яха телепрограмма.
9.30 — «Содружество» яха видеоканал.
17.30 — Кхоана — юртбоахама болхлой ди.
18.00 — Футбол. СССР кубок. «Спартак» — «Динамо» (Москва).
19.55 — Коллаж.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Еза атлетика. Дунен чемпионат. Венгрера передача.
21.00 — Ха (сурдопереводаца).
21.40 — РСФСР Лахкехьарча Совета сессе дневник.
22.40 — Авторски телевидени. «Пресс-клуб». Бийсанара сеанс.
00.55 — «Вас вызывает Таймыр» яха художественни фильм.

18 НОЯБРЬ, КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Масанена йола спорт.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Iуррехьа.
10.00 — Даьхенна гIулакх деш.
11.00 — Iуйрийнара сакъердаме программа.
11.30 — Никъберий клуб.
12.30 — Музыкальни киоск.
13.00 — УнахцIено.
13.45 — «20 бIаьшере. Кхерамеча заман хроника». «Черный террор» яха художественно-публицистически фильма премьера.
15.05 — Юрта сахьат. Панорама.
16.20 — Мультфильм.
17.30 — Эрсий халкъа иллеш дIаоал Л. Ивановас.
17.40 — «Воскресенье» яха художественни фильм. 1-рей 2-гIеи сереш.
21.00 — Ха.
21.40 — Цхьалхен даимен долчох.
21.55 — «Лаьтта — вай юкъара цIа» яха фотоконкурс.
22.00 — Тениций фильм-концерта премьера.
22.50 — Футбольни обозрени.
23.20 — «АРС»-ас хьех шо.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта!
8.20 — Татарий халкъа иллеш дIаоал Г. Сафиуллинас.
8.40 — Ракетни эскарийн артиллерен денга.
9.10 — Еза атлетика. Дунен чемпионат. Венгрера передача.
11.15 — «Советская Россия» яха видеоканал.
13.45 — «Парнасага вуга лагIа» яха дунен халкъашта юкъера телефестиваль.
16.10 — «Вэй даха дуне». «Майя Плисецкая. Йовзар а, ца йовзар а».
17.00 — «Планета» яха дунен халкъашта юкъера программа.
18.00 — Передачай программа.
18.05 — Республика юртбоахама къахьегамхошта дола концерт.
18.35 — «Лаьй лаьтта иоаз долаш ва со». Йоазонхочун Ш. Рашидова 50 шу дузаш (нохчий меттала).
19.15 — Шу дехарах вIашагIкхетар. Иллеш дIаоал Х. Расаева (нохчий меттала).
19.45 — Музыкальни открытка.
19.50 — Киножурнал.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — ТФ студи. Режиссера Е. Гинзбургаца хинна вIашагIкхетар.
21.00 — Ха. (Сурдопереводаца).
21.40 — Коллаж.
21.45 — ТФ студи. О. Табакова кхоллама сурт. Йоазонхочица С. Антоновцара вIашагIкхетар. Испански телевизионни кинох йола сюжет. Художественни фильма премьера.
00.15 — Еза атлетика. Дунен чемпионат. Венгрера передача.

19 НОЯБРЬ, ОРШОТ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мультфильм.
9.05 — «Жизнь Клима Самгина» яха художественни фильм. 6-гIа сери.
10.10 — Футбольни обозрени.
10.40 — «Хьайбай дунентIа».
12.10 — Документальни фильма премьера.
12.30 — Ха.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Сарматские сокровища» яхача документальни фильма премьера.
16.10 — «Iилма вестник».
16.55 — «Мне люди песню подарили» яха документальни фильм.
17.25 — Берий сахьат (немецкий меттала урокаца).
18.30 — Ха.
19.00 — «Вайн экономикен». Рынка долхаш.
19.45 — Поззе миноташ.
19.50 — «Жизнь Клима Самгина» яха художественни фильм. 6-гIа сери.
21.00 — Ха.
21.50 — «Коллаж».
21.55 — «Дама с собачкой» яха Р. Щедрина музыка язъяь фильм-балет.
22.45 — Авторски телевидени.
00.00 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика. Дешара программа.
8.15 — «Iалама къайленаш». Iилма — довзийтара альманах.
8.35, 9.35 — Литература 9-гIа класс А. С. Грибоедова «Горе от ума». 1-гIа передача.
9.05 — Итальянски мотт.
10.05 — Iилма — довзийтара фильм.
10.35, 11.35 — Биологи 7-гIа класс. Кизга мIалара беш.
11.05 — «Бурда моден». Хьахьонх...».
17.05 — Передачай программа.
17.10 — Художественни фильм.
18.20 — Музыкальни открыткаш.
18.30 — Таханарча рынка бакъдар.
18.55 — Информационно-публицистически программа.
19.30 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Йоккхача сага урок» яха мультфильм.
20.15 — «Воайла дагадовла вай» (нохчий меттала).
21.05 — «Вертикаль». «Волшебник слова» яхача документальни фильма премьера.
21.25 — ДIалохк С. Беликова.
21.35 — «Коллаж».
21.40 — СССР Лахкехьарча Совета сессе.
22.40 — РСФСР Лахкехьарча Совета сессе дневник.
23.40 — «Трест, который лопнул» яха художественни фильм. 1-гIа сери.

20 НОЯБРЬ, ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Из хиннад... хиннад...».
8.45 — «Жизнь Клима Самгина» яха художественни фильм. 7-гIа сери.
10.20 — Никъберий клуб.
11.20 — Берий сахьат (немецкий меттала урокаца).
12.20 — «Коллаж».
12.30 — Ха.
15.30 — ТСН.
15.45 — А. Скрябина № 1 йола симфони музыкальни сокровищница.
16.40 — «Футбольные звезды» яха мультфильм.
17.00 — Философски беседаш. Экономикен е сакхетами.
17.45 — Музыкальни передача.
18.30 — Ха.
19.00 — Россен парламентски вестник.
19.15 — Мультфильм.
19.35 — «Жизнь Клима Самгина» яха художественни фильм. 7-гIа сери.
21.00 — Ха.
21.50 — «Дош» яха литературно-художественни программа.
23.50 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика. Дешара программа.
8.15 — «Iалама къайленаш». Iилма — довзийтара альманах.
8.35, 9.35 — Географи. 8-гIа класс.
9.05 — Французски мотт Iомабара 1-гIа шу.
10.05 — Французски мотт Iомабара 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Географи. 7-гIа класс.
11.05 — Мама, папа, со. Бера 2-гIа шу.
12.05 — «Трест, который лопнул» яха художественни фильм. 1-гIа сери.
13.10 — Ритмически гимнастика.
17.15 — Передачай программа.
17.20 — Документальни фильм.
18.05 — Музыкальни открыткаш.
18.15 — Информационно-публицистически программа.
18.50 — Музыкальни открыткаш.
19.00 — «Открытый час». Передача даьнъа лоацаш я НГIАССР Министрий Совета председатела заместитель Р. И. Зыгалова.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Экономикан вайн» яхача циклара 1-гIа передача.
21.00 — «Мой Чайковский» дувц М. И. Пуднина.
21.40 — СССР Лахкехьарча Совета сессе.
22.40 — РСФСР Лахкехьарча Совета сессе дневник.
23.40 — «Трест, который лопнул» яха художественни фильм. 2-гIа сери.

РАДИО

17 НОЯБРЬ, ШОАТТА

7.30 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.45 — Объявленеш.
7.55 — 8.00 — Музыка. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Дуне цхьа кIирагIа (нохчий меттала).
8.40 — 8.45 — Реклама.
10.15 — «Къоначар оаз» (гIалгIай меттала).
10.35 — Музыка.
10.40 — Бектонхама дефицит (нохчий меттала).
11.00 — «Къонал».
11.30 — 12.00 — Закон, коллективи, личности.
15.15 — Концерт.
16.00 — «Хано хьахьонх» (гIалгIай меттала).
16.15 — 17.00 — «Шоатта дийнахьара вIашагIкхетор».
18.00 — 19.00 — «Музыкальная почта».

18 НОЯБРЬ, КIИРАНДИ

7.30 — Позывнеш. Передачай программа.
7.35 — Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 — Массане а, хIаране а гIулакх (гIалгIай меттала).
8.15 — 9.00 — Моаршал да шуга!
11.30 — 12.00 — КIиранден музыкальни программа.
15.15 — 15.30 — «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00 — Литературни нохчгIалгIайче.
16.30 — Реклама.
16.40 — 17.00 — Ногайски музыка.
18.00 — 19.00 — Иллеш дезачарна дола концерт.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

17 НОЯБРЬ ШОАТТА

М. М. Кирова цIерагIча парк. 7.00 «УнахцIено» яха клуб. 8.00 «Энтузиаст» яха футбольни клуб. 9.00 Машинкаца аьхинга хIамаш яра курсаш. 9.00 Ло баккхарен хIамаш тегарен курсаш.

«Машиностроитель» кинотеатр. 9.00 Книжкаш дукхадезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш дIа-юха хувцар.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 8.00 Ло баккхарен хIамаш тегарен курсаш. 10.00 Вокально - инструментальни оркестр. 11.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 12.00 «ЦIагIара медсестра» яха курсаш. 14.00 Аьхинга хIамаш яра курсаш.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 11.00 Технически творчества кружок. 12.00 «Фаьлг хьоашала бола» яха киноутренник. 14.00 Ло баккхарен хIамаш тегарен курсаш. 18.00 «УнахцIено» яха клуб.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 12.00 «Пионер» яха клуб. 14.00 «Вайна юкъера музыка». ДIалохк вокально-инструментальни ансамбла.

Химикий ДК. 16.00 «Лидер» яха спортклуб. 18.00 «Радуга» яха халхара коллектив.

«Красный молот» завода ДК. 15.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 15.00 «Вай беш» яха клуб.

Сердалон болхлой ЦIа. 9.00 «Рукодельница» яха клуб. «Секреты мастерства». 12.00 «Тхон Iилман» яха клуб. «Гороскоп яхар фу хIама я?». 15.00 «Массанена йола гимнастика» яха клуб.

«Оргтехника» объединене ДК. 13.00 Къонабарий цIей. 16.00 «Россияночка» яха вокальни группа творчески отчет.

М. Горьке цIерагIа клуб. 10.00 «КIай ладья» яха шахматни клуб. 10.00 «Кружевница» яха клуб. 13.00 Макраме дукхаезараш хьех оаха.

Хлебокомбината клуб. 8.00, 18.00 «Каратист» яха клуб.

В. Маяковске цIерагIа клуб. 10.00 «Малх» яха киноклуб. 15.00 «Подружка» яха клуб.

С. Орджоникидзе цIерагIа стадион. 10.00. ФутболагIа йола профсоюзий ДФСО Горсовета первенство.

«Садко» яха бассейн. 9.00 Нек дарагIа йола НохчГIалгIай чемпионат. 17.30 «Икар» яха инвалидашта йола спортивно - оздоровительни клуб.

СДЮШОР яха стадион. 10.00 Сезон чакхйоалаш совгIатех йола футбольни соревновани.

18 НОЯБРЬ

КIИРАНДИ

С. М. Кирова цIерагIа парк. 7.00 «УнахцIено» яха клуб. 8.00 «Энтузиаст» яха футбольни клуб. 9.00 Машинкаца художественни догамаш дара курсаш. 9.00 Ло баккхарен хIамаш тегарен курсаш.

«Машиностроитель» кинотеатр. 9.00 Книжкаш дукхадезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш дIа-юха хувцар.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 8.00 Ло баккхарен хIамаш тегарен курсаш. 8.00 Машинкаца аьхинга хIамаш яра курсаш. 10.00 «Улыбка» яха халхара халкъа ансамбль. 10.00 «Светлячок» яха берий студи. 10.00 «Дай ноаной вIашагIкхетар». 10.00 «Россинка» яха берий халхара ансамбль. 11.00 «ДунентIара фаьлгаши приключенеши» яха киноклуб. 11.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 12.00 «ЦIагIара медсестра» яха курсаш. 128.00. Художественни догамаш дара курсаш. 13.00 Гитаристий ансамбль. 14.00 ДIалохк вокально - инструментальни ансамбла. 19.00 «30 шерал дукхагIа даьначарна» яха салаIара сайре.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 9.00 Технически творчества кружок. 9.00 Машинкаца художественни догамаш дара курсаш. 9.00 «Кружевница» яха клуб. 10.00 Ло баккхарен хIамаш тегарен курсаш. 14.00 «Истори оагIонаш» яха клуб. «Ер я са улица». 15.00 «Юный ленинец» яха берий кинотеатр.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 10.00 «Говза кулгаш» яха клуб. 10.00 ХIанзарча халхара ансамбль. 11.00 Игротека. 12.00 «Мультик» яха киноклуб.

Химикий ДК. 9.00 «Къона модельер» яха клуб. 10.00 Изостуди. 11.00 «Ровесник» яха салоIача ден клуб.

«Красный молот» завода ДК. 9.00 Ло баккхарен хIамаш тегарен Iомалу вай. 9.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 9.00 «ЦIагIара медсестра» яха курсаш. 13.00 «Космонавт» яха берий кинотеатр. 14.00 «Соловушка» яха вокальни студи.

Сердалон болхлой ЦIа. 10.00 «Оашош тега». 12.00 Хореографически кружоко хьех: «Мир движений, звуков и фантазий» яхача берий празднике. 15.00. Гитаристий ансамбль. 18.00 «Досуга сахьаташка» яха къоначар салоIа сайре.

«Оргтехника» объединене ДК. 10.00 Ло баккхарен хIамаш тегарен курсаш. 12.00 ДунентIара фаьлгаши приключенеши, 13.00 Искусства школа.

М. Горьке цIерагIа клуб. 9.00 «Радуга» яха халхара коллектив. 9.00 «Говза кулгаш» яха клуб. 12.00 Игротека. 14.00 «В гостях у сказки».

Хлебокомбината клуб. 8.30, 12.00 «Говза кулгаш» яха клуб.

В. Маяковске цIерагIа клуб. 10.00 «Малх» яха киноклуб. Фаьлгаш дунентIа.

«Садко» бассейн. 9.00 Нек дарагIа йола НохчГIалгIай чемпионат.

«Локомотив» стадион. 10.00 Сезон чакхйоалаш совгIатех йола футбольни соревновани.

Редактор
С. И. ЧАХКИЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехк тохкама секретара — 22-84-68; отделий: идеологически — 22-53-12, 22-75-78; промышленностен транспортен — 22-75-81, 22-65-01; агропромышленни — 22-47,-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-54-04; письмой — 22-85-65; машинописни бюро— 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-75-78; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-47-84, 22-90-66; культуры — 22-64-75; 22-54-04; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске. 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

Заказ № 3154.